

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Richardi Arsdekin Soc. Jesu Sac. Theol. Professoris.
Theologia Universa**

Archdekin, Richard

Dilingae, 1687

Tractatus VII. sive Appendix. Idæa Scientifica, Complectens Juris Canonici,
ac Civilis, scientiæ Philosophicæ Mathematicæ, cum annexis. Principia,
Regulas, Axiomata, Auctores, ac fori Ecclesiastici ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-38477

tarda fiant, segnia, deformia, & inepta honestis excitationibus, ut vitam trahant brutis simillimam.

Peccatum potentissimos quosque magnitudine & honoribus sepius exiit; æquissimum quippe est, ut qui divinis honoribus tantum derogarunt, ipsi quoque vicissim jacturam similem faciant; quod Saulis, & tot Regum exemplis Scriptura confirmat.

Peccatum aufert lætitiæ cordis, quæ est vita hominis, inquit sapiens: inserit autem angores, ac tristitiam quæ exsiccat ossa, itaque vitam insuavem, ac mortis instar facit.

Peccatum sæpe justo Dei judicio mortem accelerat, & in visceribus nostris, nobis insciis, colligit tabernaculum perniciem. Ex quo factum est, ut plures, malefactoribus ad extremum id exigentibus, morte repentinâ sint extincti, atque ultricibus inferorum flammis addicti.

Tanta sunt peccati damna, & tanta malitia contra divinam bonitatem, ut justissimum sit illud dictum S. Anselmi Archiep. Cantuar. Si hinc Peccati horrorem sine pena, & inde Inferni dolorem sine culpa, mihi propositum cernerem, necessitas autem imponeretur alterutrum deligendi: mallem, inquit, purus à peccato & innocens gehennam intrare, quam peccati sorte pollutus Cælorum regna tenere, *Lib. de beatitudine Cap. 190.* Idem constat de S. Edmundo Archiepisc. Cantuariensi, cujus ea vox erat: Mallem insillire in rogam ardentissimum, quam peccatum ullum sciens admittere in Deum meum. S. Ludovicus Rex Gallorum, ab ineunte ætate hoc sibi meritò semper persuasum habebat, potius mori, quam peccare.

Cum peccatum sit tot rationibus supra quam dici, aut credi possit detestandum, ac reformidandum, extremæ sanè dementiæ est, vel momento temporis, in statu tam periculoso permanere, hoc est in separatione à Deo, in faucibus Dæmonis, in portis Inferni, in mediis malorum immenso agminibus, inter mille discrimina damnationis æternæ.

Hinc ulterius patet, quam ingens sit utilitas Confessionis, & seriæ Pœnitentiæ. 1. quia hæc adfert Remissionem omnium peccatorum, etiam gravissimorum, 2. Aufert reatum & debitum pœnarum æternarum, & sæpe pœnarum temporalium, quas Deus peccatoribus in hac vita infligit. 3. Caustrat Revivisceniam omnium bonorum operum, & meritum, quæ prius in statu gratiæ facta, per secutum peccatum mortale sine Pœnitentia in perpetuum extincta fuissent. 4. Restituit con-

scientiæ pacem & serenitatem per peccata ablata cum magna, & sæpe valde sensibili animi consolatione. Denique reparat omnia peccati damna superius memorata, & restituit statum gratiæ, quod quia summum est, & nunquam satis æstimabile hominis bonum, illius utilitatem ac dignitatem paucis punctis exponam, ut citius appareat quanti momenti sit statum illum per Pœnitentiam acquirere, & acquisitum inviolabiliter tenere.

Quanti momenti sit Status Gratiæ.

STATUS gratiæ est Pignus vitæ beatæ & immortalis, & sequitur initium ac radix cælestis gloriæ.

Gratiæ illa est Thesaurus electorum, & Fons omnium cælestium bonorum.

Gratiæ arctissimè hominem Deo devincit, adtingit, & urit, ut quasi unus cum Deo efficiatur, ut loquitur Apostolus.

Gratiæ animam constituit Christi sponsam, Patri æterni filiam amantissimam, & templum augustissimum Spiritus sancti.

Gratiæ regni æterni participem facit, & (quod consequens est) socium, contubernalem, ac fratrem dilectissimum omnium Sanctorum, & Angelorum.

Gratiæ sanctificans liberat animam à culpa quæ contraxit, eamque penitus reconciliat Deo.

Gratiæ Deum homini demeretur, operibusque nostris vitam æternam promerendi vim tribuit: ac deum merita omnia peccatis deperdita restituit.

Gratiæ erigit animum ut cuncta caduca despiciat, neque extollatur fortuitis, neque frangatur adversis, ut illi vera sit voluptas, mundi voluptates contemneret.

Gratiæ virtutes omnes, ac dona Spiritus sancti menti inserit, & inserta custodit.

Denique, quod caput est, gratiæ Deum ipsam in hominis Animam hospitio recipit, ac conservat, quam suâ præsentia consolatur, quam defendit, quam gubernat, quam dirigit ad cælestem patriam, in qua cum dilecto Sponso palcitur, in qua triumphat, in qua beatè quiescit per omnem æternitatem.

REMEDIA & DOCUMENTA contra singula Peccata in particulari: Actus varii; & Motiva Contritionis perfectæ: Praxis assistendi aegris & moribundis; item cuius Proximo in quovis Stato, tradantur infra Tomo Tertio circa medium, & finem.

TRACTATUS ULTIMUS IDÆA SCIENTIFICA THEOLOGIÆ UNIVERSÆ, ET SCIENTIARUM ILLI ANNEXARUM.

Complectens juris Canonici, juris Civilis, Scientiæ Philosophicæ, Rationalis, & Naturalis cum annexis, Principia, Regulas, Axiomata, Auctores, Originem, Progressum, ac Partium singularium Ordinem, & Materiam, ac Fori Ecclesiastici normam multiplicem: Singula breviter methodo exposita.

Cum hæc Principia, Regulae, Auctores &c. præsertim Theologiæ, Juris Canonici, & Civilis cum scientiis illis ancillantibus, inmaximi sint momenti ad Resolutiones Theologicas in eodem genere rite formandas: Atque insuper plurimum conducant Scientiarum altiorum Studiosum in qua-

vis alia occasione horum singulorum notitiam in promptu habere, ac frequenter recolare. Hinc in illius commodum sanè singulare, Tractatum sequentem non modico studio elaborandum existimavi, ne etiam in hoc genere aliquid desit ad hujus Operis complementum.

Primo igitur, declarantur juris Canonici Partes omnes, ordo, materia, ac modus singulas partes citandi, & in libris citatas, in corpore juri facile repertiendi, in quo pauci fati peritiam habent. 2. Sequuntur Regula juris Canonici breviter explicata, quæ sunt lucida dictamina, & quasi medulla universi juris, formula brevi comprehensa, & facile retinenda, ac proferenda. 3. Adducuntur Auctores varii qui juris Canonici materias tractarunt, ut horum notitia & defectus ad manum habeatur. 4. Simili modo proceditur in declaratione Partium, citationum, materiarum juris Civilis: Cujus & Regula deducuntur: & demum Auctores varii proferruntur, qui in jus Civile scripserunt. 5. Scientiæ Philosophicæ, uti & Mathematicæ, origo, progressus, partes omnes ac materiæ ob oculos ponuntur. Illius principia, & Axiomata in Scholis recepta exponuntur. Denique annotantur accuratè Auctores varii, qui in omni genere Philosophiam tam antiquam, quam novam recenter tractarunt. 6. Deducuntur Theologiæ universæ Partes, ordo, materiæ, earumque distributio juxta Methodum D. Thomæ passim in Scholis receptam. Subduntur Auctores omnis generis, Operumque notitia, quæ etiam in Theologiæ controversiis recentioribus prodierunt. 7. Exponitur norma & praxis Fori Ecclesiastici præsertim Romani.

Horum singula haud dubiè magno subsidio erunt illis Missionariis, & aliis librorum copiâ carentibus, quibus ego potissimum subvenire studeo. His sanè, & passim aliis, multò facilius est has scientiarum Regulas, quam tot earum Volumina evolere, vel ex multis hæc notatis Auctorem sibi idoneum deligere, quam Bibliothecas comparare: quorum singula in decursum nagis elucescent.

CAPUT PRIMUM.

De Notitia totius juris Canonici, ejus Partibus, Ordine, Materia, & variis citandi modis.

Jus canonicum originem duxit à primis Ecclesiæ Conciliis & Decretis: progressum habuit ex aliis Patrum, Pontificum, ac variorum Conciliorum placitis, ac statutis in Corpus juris redactis, & approbatis. Canonicum dicitur à Canonibus, id est, Regulis Ecclesiasticis, quibus constat. Continet quinque partes, quæ sunt, Decretum, Decretales, Sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes.

I. Decretum, seu liber Decretorum continet summam juris antiqui à Gratiano Monacho Benedictino, ex diversis Conciliis, & Sanctorum Patrum placitis collectam; unde passim dicitur Decretum Gratiani. Illud approbavit Eugenius III. circa annum Christi. 1150. Subdividitur in tres partes, prima continet Distinctiones 101. subdivisas in capitula seu canones. 2. Continet 36. Causas

subdivisas in Quæstiones, varia capitula continentes. 3. continet tractatum de consecratione divinum in quinque distinctiones, quæ etiam in varia capitula subdividuntur.

Porro Decretum juxta tres illas Partes diversimodè citatur. Prima pars citatur per initium & numerum distinctionis v. g. capitulo Clericorum distinctione 5. Secunda pars citatur sic: capitulo Nemo 11. Quæst. 3. ubi per ly 11. subintelligitur causa. Tertia pars similiter citatur per capitula, & numerum distinctionis adjecto ly, de consecratione, v. g. capitulo Episcopus; de consec. Distinct. 4. Huic tertiæ parti subnectuntur canones Pœnitentiales 47. & canones Apostolorum 24.

Nota, Secunda parti Decreti causa 33. Quæst. 3. inferi Tractatum de Pœnitentiâ, divinum in 7. Distinctiones, subdivisas in canones seu capitula, quæ proinde ita v. g. citantur: cap. Lacrymæ, de Pœnitentiâ Distinct. 1. Hunc Tractatum nonnulli cum Wibaldo referunt ad 3. partem: sed ex communi, tertia pars Decreti solum continet Tractatum de consecratione.

II. Decretales continent literas Pontificum, ad quæstiones, tum in conciliis, tum extra sibi factas, decretoriè respondentium. Eas in unum Tomum redegit & in 5. libro digessit ac confirmavit Gregorius IX. sub annum Christi 1230. Singuli libri dividuntur in Titulos, & Tituli in capitula, quæ v. g. sic citantur: capitulo Pastoralis, de rescriptis. Porro ad facilius inventendum Titulum de quo est quæstio, præfixus est ubi index Titulorum ordine Alphabeticò nec non index Capitulorum etiam ordine Alphabeticò subiecto ex verbis initialibus cujusque Capituli.

III. Sextus Decretalium sic dicitur, quia quinque prioribus postmodum additus fuit à Bonifacio VIII. sub annum Christi 1298. Dividitur in 5. libros sub iisdem Titulis ut supra, & eodem modo citatur; nempe per initium Capituli & Titulum adjecto ly, in sexto, v. g. Capitulo Alma mater, de sententiâ Excommunicationis in 6.

IV. Clementina, sic dicitur, quod continent constitutiones Clementis V. variis occasionibus editas, publicatas tamen à Joanne XXII. sub annum Christi 1317. Dividitur in 5. libros, quorum singuli suos habent Titulos & capitula ut supra: Citantur sic: Clementina dudum, de sepulturis.

V. Extravagantes, sic dicitur, quia sunt extra priores partes, ex quibus unum corpus juris Canonici antea fuerat constitutum. Dividuntur in duas partes, quarum prima continet 20. Constitutiones Joannis XXII. quæ citantur hoc modo: extravagante, cum ad sacrosanctæ de sententiâ Excommunic. Joannis XXII. Secunda pars continet alias Extravagantes in 5. libros digestas, quæ dicuntur communes, quia à diversis Pontificibus sunt editæ. Citantur hoc modo, Extravagante super gentes, de consuetudine.

Nota, cum liber sextus Decretalium, Clementinæ & Extravagantes omnes sint Decreta Pontificum, & quæ ac quinque illi libri qui ad secundam partem pertinent, & simpliciter dicuntur Decretales, ideo à quibusdam totum jus Canonicum dividitur in duas partes, nempe in Decretum & Decretales, supradicta omnia comprehendendo sub Decretalibus, sed hoc quoad rem in idem redit.

Ad extremum, ut Citationes juris Canonici, & civilis

Civilis melius inter se discernantur, notandum est, quod in jure Civili citantur Instituta, Codices, Digesta, sive Pandectæ, & hæc per græcum, P. Vel duplex ff. item Novellæ, Authentica, & Leges Imperatorie. Juris autem Canonici loca citantur his nominibus, Decretum, Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes, quæ dividuntur per Capita & Distinctiones, & harum Capitula, addito Capituli verbo primo, ad illius à cæteris distinctionem, uti in prædictis, & infra sequentibus de jure civili observari poterit.

CAPUT II.

Regule juris Canonici, earumque brevis Expositio, quæ ad Resolutiones particulares in omni penè materia deserviunt.

Omnis res per quascumquæ causas nascitur, per easdem dissolvitur. *Cap. 1. Omnis.* Quia sublata causa tollitur effectus, qui ab illa conservatur. Sic nudi consensus obligatio, contrario consensu tollitur. Ex decretalibus in *Lib. 5. Cap. 1.* Et est regula conformis juri Civili *L. Nihil. ff. eodem.* Non habet tamen hoc locum in matrimonio, & quando eederet hoc in præjudicium tertii: ista enim lex particularis excipit, uti in aliis regulis aliquando contingit.

Dubia in meliorem partem interpretari debemus. *Ex Cap. 2. Estote.* Quia melius est de misericordia argui, quam de severitate, C. alligant 26. *Quæst. 7.* Et magis expedit falli per bonam opinionem de alio, quam per malam, *D. Thomas.*

Propter scandalum evitandum, veritas non est omit-tenda. Scilicet ubi dici debet. *Cap. 3. Qui scandalizaverit.*

Propter necessitatem, illicitum efficitur licitum. Illicitum scilicet ex aliqua lege positiva, non ex natura sua. *Cap. 4. quod non est.*

Illicite factum, obligationem non inducit. *Cap. 5. quod latenter.* Quia facta contra legem ipso jure non valent, regulariter loquendo.

Tormenta, iudiciis non præcedentibus, inferenda non sunt. *Cap. 6. cum in contemplatione.* Sed nec præjudicat confessio in tortura, nisi extra locum torture ratificata fuerit, *Lib. 1. ff. de Quæstion.*

Sacrilegus est offendens rem, vel personam Ecclesiasticam. *Cap. 7. quæ multoties.* Nam & res, sive bona Ecclesiæ oblata, sacrata censentur.

Qui facit alter quam debet, facere non dicitur. *Cap. 8. qui ex timore.* Quia sic factum non est lege ratum, sed nullum.

Ignorantia non excusat Prælatum in peccatis subditorum. *Cap. 10. quamvis.* Scilicet, culpabilis, quia Pastoris est ovis cavere. C. sit Rector. *Dist. 43.*

Pro spiritualibus homagium non præstatur. 1. Juramentum fidelitatis. *Cap. 11. indignum.* Tale non est juramentum obedientiæ, quod præstatur Prælati post adeptum beneficium. *Cap. antiqua de Privileg.*

Beneficium Ecclesiasticum illicite, sine institutione Canonica obtinetur. In sexto. *Cap. 1. Beneficium.* Quia in Ecclesiam non datur ingressus nisi per ostium, id est, illius prælatum.

Possessor malæ fidei nullo tempore præscribit. *Cap. 2. Possessor.* Quia in quo quis peccat premium non meretur: C. vigilanti *Extrav. de Præscrip.*

Sine possessione præscriptio non procedit: *Cap. de Poss.* Quia præscriptio in possessione fundatur. Hinc Laicus decimas, & jura spiritualia nunquam præscribit, quia Laici possessionis illorum sunt jure incapaces.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. *Cap. 4. peccatum.* Quia sine voluntate restituendi Penitentia non agitur, sed simulatur.

Nemo potest ad impossibile obligari. *Cap. 6. Nemo.* Quia natura docet non imputandum homini quod non est in ejus potestate.

Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona: *Cap. 7. privilegium.* Hinc ad hæredes non transit: imo quando quæ extinguitur ante personam, cum quis abutitur privilegio: *Ex Cap. accedentibus.* Extra, de Privileg.

Semel malus, semper præsumitur esse malus. *Cap. 8. semel.* Scilicet nisi probetur mutatus, ut in ecclesiis. Sicut semel bonus præsumitur in posterum bonus, nisi mutatio probetur: *Cap. Unica. Extrav. de Scrip.*

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum: *Cap. 9. Ratum.* Quia ex jure duæ sententiae non cadunt circa idem.

Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori: *Cap. 11. cum sunt.* Quia actor impetit, reus se defendit, quod est favorabilius: *Inst. de Interdict. §. commodum.* Item, Nemo præsumitur ligatus, sive obnoxius, nisi probetur, cum omnes homines sint naturæ liberi: *Authentica quibus modis §. Nunc. Coll. 7.* Unde & sequitur illos habere possessionem suæ libertatis, & jura ne ea gravetur, nisi ex causa facta probata. Regula dicta locum non habet in causis quibusdam ex jure favorabilibus, ut si jura sint obscura in causa matrimonii, libertatis, Testamenti vel dotis, in horum favorem potius judicatur: C. Fin. *Extrav. de judicata.*

In iudiciis non est acceptio personarum habentium *Cap. 12. in iudiciis.* Quia iudicium requirit æqualitatem, quæ repugnat acceptioni personæ unius præaliam: *S. Thom. 2. 2. Quæst. 63. Art. 4.* In partibus tamen imponendis deferendum est dignitati, & personæ, *Cap. Fin. Extrav. de Trans.*

Ignorantia facti, non juris excusat: *Cap. 13. ignorantia.* Quia quilibet præsumitur scire jus per se, vel per alios in foro externo; cum Princeps velit ut lex non obliget ante promulgationem, *Cap. in istis, Distinct. 4.*

Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiam causam censetur habere: *Cap. 14. cum quis.* Scilicet in defensione, non in alterius provocacione, quia in defensione non præsumitur cognosci factum alienum.

Odia restringi, favores convenit ampliari: *Cap. 15. odia.* Si Deus benignus, ut quid Sacerdos esse austerus vult apparere. *Cap. Alligant. 26. Quæst. 7.*

Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum: *Cap. 16. decet.* Quia beneficium nos adjuvari oportet, non decipi, *Cap. Unica. Extrav. de Commod.* Regula intelligitur de beneficiis rebus, non de personalibus, ut supra *Cap. Privilegium.*

Indultum à jure beneficium, non est alienandum sine causæ cognitione, nam alio jure interdum tollitur alterius juris beneficium.

Non firmatur tractu temporis, quod de jure de

Non firmatur tractu temporis, quod de jure de

Non firmatur tractu temporis, quod de jure de

Non firmatur tractu temporis, quod de jure de

initio non subsistit: *Cap. 18. non firmatur.* Quia solum tempus non est modus inducendae, vel tollendae obligationis, *L. Oblig. ff. de act. & Oblig.*

Quod semel placuit, amplius displicere non potest: *Cap. 21. quod semel.* Scilicet, si non sit debite improbatum, si scienter, & non solamente, sed signo externo indicavit placere, & si alterius interfit quod placuit, *ita glossa hoc loco.*

Non debet aliquis alterius odio praegravari: *Cap. 22. non debet.* Quamvis in quibusdam casibus delictum minus possit causare defectum, sive inhabilitatem in alio, ut in eo qui est illegitimè natus.

Mora sua cuilibet nociva est: *Cap. 25. mora.* Quia qui moratur praestare quod debet, damnum consequens illi imputatur.

Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus: *Cap. 27. scienti.* Quia talis non circumvenitur, fallitur, aut decipitur: ut tamen obliget, debet esse consensus à jure non irritatus.

Quae à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, *Cap. qua à jure.* Quia talis exorbitatio est odiosa, adeoque restringenda, *Cap. sanè Extr. de Privil.*

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari: *Cap. 29. quod omnes.* Quia alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri *Leg. si quis Cap. de Inoffic. Test.* Intellige, ubi singuli habent jus separatum, non ubi determinatio relinquatur penes majorem partem.

In obscuris minimum est sequendum: *Cap. 30 in obscuris.* Quia si dubitetur, an quis voluerit maximum, verosimile est saltem voluisse minimum. Idem in jure civili *Ulpianus.*

Non licet auctori, quod reo licitum non existit: *Cap. 32. non licet.* Quia favorabilior in jure est conditio rei, quam auctoris.

Mutare consilium quis non potest, in alterius detrimentum: *Cap. 33. mutare.* Quia alter sine propria culpa laederetur. Juxta alteram Regulam: quod semel placuit amplius displicere non potest.

Generi per speciem derogatur: *Cap. 34. generi.* Quia species sub genere distinctius continetur. Et pariter ratione, species quae reperitur specialior debet derogare alteri speciei. Uti & individua speciei derogare debent. *Decius in d. l. in toto.*

Pro possessore habetur, qui dolo desit possidere: *Cap. 36. pro poss.* Ne quis in alterius detrimentum possessionem à se abdicaret, *Lib. qui dolo ff. Eod. ut in lege Civilis, infra.*

Utile non debet per inutile vitari: *Cap. 37. Utile.* Quia alias actus qui possit utiliter subsistere, ex levi causa annullaretur.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quae sequuntur ex illo: *Cap. 39. cum quid.* Quia de connexis idem est judicium. Sicut etiam concessio aliquo, concessa censentur omnia sine quibus illud explicari non potest, *Cap. praeerea, Extrav. de Offic. Deleg.*

Accessorium naturam sequi congruit principali: *Cap. 42. accessorium.* Quia magis dignum trahit ad se minus dignum, *Cap. quod in dubiis Extr. de Consecr. Eccl.*

Qui tacet consentire videtur: *Cap. 43. qui tacet.* Quia ille cujus est prohibere, non prohibendo, quando potest & debet, videtur approbare, *Cap. si servus Dist. 54.* Differt hæc Regula à sequenti, quia hæc agit

de consensu, sequens de confessione criminis obiecti &c.

Is qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur: *Cap. is qui.* Quia tacere est aliquid medium inter affirmare & negare: sicut inter album & nigrum, est aliquid medium, esse fuscum aut pallidum. Hæc regula desumpta videtur ex jure civili infra.

Inspicimus in obscuris quod verosimilius est, vel quod plerumque fieri conluevit: *Cap. 45. inspicimus.* Quia ubi ex verbis, aut aliis indicis non latis apparet quid actum sit, id censetur actum esse quod plerumque fieri consuevit, ut in contractibus &c. Hæc etiam Regula traditur in jure civili.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur: *Cap. 47. præsumitur.* Quia ea quae in facto consistunt possunt probabiliter ignorari, nisi factum sit publicum, vel res sit quam alter scire tenetur, & tunc præsumptio est contra illum qui ignorantiam suam allegat. Hinc dicitur ignorantia facti, non juris excusare: quia notitia juris publici præsumitur in foro externo, *Cap. innotuit Extr. de Elect.*

Locupletari nemo debet cum alterius injuria, vel jactura: *Cap. 48. locupletari.* Dicitur enim dolo malo facere, qui ex aliena jactura lucrum quarit, in *Lib. naturaliter ff. de Cond. Indeb.* Notat tamen hic glossa, regulam istam locum non habere in usu capione, & præscriptione; ne dominia rerum sint incerta.

In pœnis benignior est interpretatio facienda: *Cap. 49. in pœnis.* Quia pœnæ sunt odiosæ, *Lib. respiciendum ff. de pœnis:* odiosa autem sunt restringenda, juxta aliam regulam juris. Et ideo in pœnis liquida debet esse probatio ut incurrantur: proinde in pœnis numquam defertur juramentum in defectum probationis: *Baldus in Lib. 1. Cap. de bis.*

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem: *Cap. 50. actus.* Hoc est, actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, in totum vitantur per temporis vel conditionis adjectionem, ut in textu, & *Lib. actus ff. eodem.* Contractus enim primò & per se conditionem recipiunt.

Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum: *Cap. 51. semel.* Intellige, non esse transferendum in eadem forma, ut glossa hic, nam ad opera pia, vel urgentia debita, possunt calices & vasa alia Ecclesiastica vendi etiam Laicis, sacris tamen abdicata, constat: & minuta, *Cap. hoc jus 10. Quest. 2.*

Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum: *Cap. 52. non præstat.* Quia quæ contra jus fiunt, debent regulariter pro infectis haberi: *Lib. non Dubium, Cap. de Legib.* Et ideo actus à jure damnatus non impedit, alium actum validè faciendum.

Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus: *Cap. 53. cui licet.* Scilicet, quando id quod est minus continetur sub majori.

Qui prior est tempore, potior est jure, *Cap. 54. qui prior.* Intellige, ceteris paribus: & sic in rei venditione præfertur ille cui res primò tradita fuit, non qui prius emit.

Qui sentit onus, sentire debet commodum, & contra: *Cap. 55. qui sentit.* Quia alias melior videretur esse conditio negligentis, quam laborantis: *Cap. 1. Extravag. de sepulturis.*

In

In re communi potior est conditio prohibentis: *Cap. 56. in re.* Scilicet, quando res est indivisa: & ideo si habeo fundum tecum communem, & tu velis in eo aedificare domum, si ego, id prohibeo, potior est mea conditio iudicanda, *ut hic in textu.*

Contra eum qui legem dicere potuit, apertius, est interpretatio facienda: *Cap. 57. contra eum.* Quia sibi imputare debet si clarius non est locutus, & si in dubio verba contra eum intelligantur, ut in textu: *Et Lib. in contrahenda ff. eodem.*

Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum. *Cap. 58. Non est.* Quia iuramentum non est institutum ut sit vinculum iniquitatis: *Cap. inter cetera 22. Quasi. 4.*

Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum: *Cap. 61. quod ob gratiam.* Intelligi, de eo quod conceditur per privilegium motu proprio Principis, non autem petitione impetrantis: *Glossa hic.*

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit obligatur: *Cap. 62. nullus.* Quia nemo tenetur alterius consilium sequi, sed consulens relinquit illi de liberationem.

In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis: *Cap. 65. in pari.* Quia duo vincula magis ligant quam unum: *Cap. 1. Extr. de treuga.*

Potest quis per alium, quod facere potest per seipsum: *Cap. 68. potest.* Quia effectus magis est inspiciendus quam motus: *ad Lib. 3. Baldus.* Intelligi nisi ad agendum electa fuerit ipsius personae industria.

In malis promissis fidem non expedit observari: *Cap. 69. in malis.* Quia fides data, non debet esse vinculum iniquitatis, ut supra dictum de iuramento.

In alternativis, debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri: *Cap. in alternativis.* Quia in alternativis, scilicet hoc, vel illud, verificatio fit in uno eorum: *Decius in d. §. ubi.* Intelligi in alternativa dandi unum vel alterum: In alternativa vero accipiendi electio est accipientis & creditoris: *Lib. si ita ff. de contractu Erupit.* In poenis autem alternativis electio est rei: *Baldus in Lib. quicumque.*

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admitendus: *Cap. qui ad agendum.* Quia in actione proceditur ad rei acquisitionem, in exceptione agitur contra alterum ad rei retentionem, retentio autem à jure facilius conceditur, quam acquisitio: *Lib. per retentionem, Cap. de usuris.*

Factum legitime, retractari non debet, licet casus postea eveniat, à quo inchoari non potuit: *Cap. Factum.* Quia in actibus praecipue spectatur initium: *Lib. cum filius, §. heres, ff. de Legat. 2.*

Frustra fidem sibi quis postulat ab eo servari, cui fidem à se praestitam servare recusat: *Cap. Frustra.* Intelligi circa idem factum. Quia qui aliquid promissit & non praestat, videtur recedere à conditione sub qua alter ipsi promississe censetur: *Lib. cum proponas, Cap. de Pall.* Locum tamen non habet regula, ubi contrahentium ex jure est dispar conditio, ut si contrahas cum pupillo sine auctoritate tutoris, potest ille à contractu rescire, tu vero illi praestare teneris: quia talis contractus mutuus in jure dicitur claudicare: *Lib. Julianus, §. si quis.*

Delictum personae, non debet in Ecclesiae detrimentum redandare: *Cap. 76. delictum.* Quia Praelatus delinquendo non representat Ecclesiam, *ut in textu.*

Intellige, nisi Praelatus delinquat cum consensu Capituli Ecclesiae, *glossa hic.*

In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa: *Cap. in argumentum.* Quia delinente necessitate non est limitando in totum: *Cap. quod pro remedio, 1. Quasi. 7.* Ubi tamen recurrit necessitas eadem, vel major, potest in argumentum trahi: *glossa hic.*

In generali concessione non veniunt ea quae non esset verisimiliter in specie concessurus, *Cap. in generali.* Talia censentur esse quibus concedere difficilius potest carere, ut sunt instrumenta artis, &c. Quia quando talia specialiter non memorantur, censentur sponte omitti, *Lib. item, §. hoc edictum ff. de honor.*

Qui contra jura mercatur, bonam fidem praestatur non habere: *Cap. 82. Qui contra.* Qui qui se mercatus est, vel sciebat prohibitionem juris, vel eam ignorabat: Si sciebat, planum est quod mercatus se mala fide contra ordinem juris: si ignorabat, tunc etiam mala fides praesumitur, quia ignorantia iura non excusat in foro externo, sed bene ignorantia iura. *Lib. si Fur. ff. de usu Cap.*

Cum quid unà viâ prohibetur alicui, ad id aliam non debet admitti: *Cap. 84. cum quid.* Quia intentio legitur, quando aliquid prohibet, ut ad illud nullo modo perveniatur. Intelligi, nisi res prohibeatur principalem ne certa viâ, aut modo obtineatur, tunc potest aliam viâ admitti. Sic Episcopus suae Ecclesiae à jure allegatum ad aliam non eligitur, sed bene postulatur: *Cap. Episcopi. Extr. de Postulat. Praelat.*

CAPUT III.

Auctores in Jus Canonicum.

Pauli Lancelotti, Corpus Juris Canonici, anno 1587.

Ioannis a Turrecremata, Commentarii in Decretum, vol. duo, anno 1555.

Petri Tholosani, Opera in Jus Canonicum Petri Argona compendium.

Andree Vallensis, Summarium Decretalium D. Gregorii IX. in 4. anno 1645.

Augustini Barbosa, de officio & potestate Episcopi, in fol. anno 1628. ejusdem, de Jure Ecclesiastico universo in fol. anno 1634. De Canonis & dignitatibus in 4. anno 1634. De Parocho, Canonis &c. anno 1640. Summa Decisionum Apostolicarum, in fol. anno 1646.

Bartholomaei Caranica, Ord. Praed. Summa Conciliorum, in 8. anno 1639.

Ascanni Tamburini, de Jure Abbatum, Tom. 2. anno 1640.

De Jure in omni foro frequentiori, Tom. 2. anno 1623.

Didaci Covarruviae, Opera juris varia, anno 1587.

Francisci Ziperi Belgae, Jus Pontificium novum, in 1. anno 1620. Ejusdem Notitia Juris Belgici, in 4. Consultationes Canonicae, in fol. Relponso, & de Jurisdictione in fol. Enarratio analytica Juris Pontificii, in 4. anno 1641.

Caroli à Mansfeld, Castra Dei, sive praxis Castrorum militaria, in 4. anno 1642.

Joannis Antonii Malsobrii, Praxis de concursu parochias, in 4. anno 1626.

Prosperi Fagnani, Juris Canonici Opera recentiora, in 4. anno 1641.

Joannis à Bokier, Commentaria ad Regulas Cancel-
lariae, in 4. anno 1621.

Joannis Francisci Leonis, Thesaurus fori Ecclesiasti-
ci, in 4. anno 1615.

Joannis Wamefi, Consilia de Jure Pontificio, Lo-
vanii, in fol. anno 1643.

Nicolaus Garcia, de Beneficiis, in fol. anno 1618.

Raphael de Turri, de Cambiis, in fol. anno
1645.

Olivieri Beltrami, Decisiones Rotæ Romanæ, in
4. anno 1623.

Petrus de Marca, de Libertatibus Ecclesiæ Gallica-
næ, in 4. anno 1641.

Salsus Tiberii à Corneto, Formularium instrumen-
torum, in 8. anno 1626.

Thomas del Bene, de immunitate Ecclesiastica, in
fol. anno 1650.

Thesaurus Communium Opinionum in fol. an-
no 1684.

Concilium Tridentinum, cum declarationibus
Cardinalium, ex recognitione *Joannis Gallemont* &c,
in 4. Ant. anno 1633.

Roberti Bellarmini, Declar. Card. de eodem Con-
cilio Tridentino.

Synodus Antverpiensis, in 8. anno 1610.

Synodus provincialis Mechliniensis, in 4. anno
1680.

Pauli Layman, Societ. Jesu, Jus Canonicum il-
lustratum Tomis duobus, Dilingæ anno 1673.

CAPUT IV.

De Notitia totius Juris Civilis, ejusque Parti-
bus, Ordine, Materia, & citandi methodo.

Jus civile seu Cæsareum à Republica Romana in-
choatum fuit, & processu temporum ab Impera-
toribus præsertim Justiniano Seniore auctum, & in
eundem qui modo extat ordinem redactum est, &
dicitur Corpus Juris Civilis. Quatuor partibus constat,
scilicet: Institutionibus, Digestis, Codice, & Authenticis seu
Novellis.

Prima pars (quæ dicitur *Instituta*) continet quatuor
libros Institutionum, quæ sunt velut quædam Isago-
ge, seu introductio ad studium juris Civilis, soletque
citari per peragraphos, & Titulos v. g. parographo
Singularum, institutis de rerum divisione.

Secunda (quæ dicitur *Digesta*, seu *Pandectæ*) com-
plectitur 50. libros Digestorum, quorum 24. priores
vocantur Digestum vetus complectens leges antiquio-
res, in Titulos & ordinem Digestas: 14. Sequentes
dicuntur Digestum infortiatum, quod aliqui sic di-
ctum volunt, quia versatur circa fortuitas Successiones,
quæ per mortem & ultimas voluntates obveniunt, alii
aliter: reliqui 12. dicuntur Digestum novum. Dige-
sta ordinariè significantur per duplex F. cujus ratio
communiter adfertur quod à duobus Fridericis Impe-
ratoribus Patre & Filio collecta sint. Sæpe etiam signi-
ficantur per mangnum D, ut patet ex corpore juris.
Subinde etiam significantur per Litteram Græcam Π
Majusculam, quæ est initialis vocis Græcæ *Pandectæ*.
id est, omnia complectentes. Citantur autem per
initium vel numerum Legis addito ly *Digestis*, hoc
modo: lege *juris* (vel lege 1.) *Digestis* de iustitia & jure.
Subinde etiam utrumque indicatur, nempe initium &

R. P. Arfæk, Tom. II.

numerus legis hoc modo: lege *jure* 1. *Digestis* &c.
quod si lex aliqua sit Paulo Longo or addi solet § legis.
Si quando non exprimitur ex qua parte corporis juris
desumpta sit lex, quæ allegatur, censetur sumpta ex
Digestis.

Tertia Pars (sive *Codex*) continet 12. Libros legum
recentiorum, quibus subinde colligantur leges anti-
quiores Digestorum. Significatur per Majusculam C.
citatur eodem modo, quo *Digesta*, nisi quod pro ly
Digestis ponatur ly *Codice*, V. G. lege *sanctos* (vel le-
ge 1.) *Codice* de summa Trinitate.

Quarta Pars (quæ dicitur *Authentica* seu *Novellæ*)
est velut appendix ad codicem continetque Constitutio-
nes alias etiam Cæsareas, divitas in collationes no-
vem, quæ, quia aliis recentiores, appellatæ sunt No-
vellæ. Vocantur etiam *Authenticæ*, non quod majo-
ris sint auctoritatis, quam aliæ leges Codicis, sed ut di-
stinguantur à quodam illarum compendio olim evul-
gato. Significantur per Majusculam A, vel N. Litteras
initiales, citantur hoc modo: lege *per occasionem* A.
vel N. denuptiis. Velsic A. vel N. 22. lege, *per occa-
sionem*.

Præter hæc ad calcem Autenticarum in corpore ju-
ris subduntur varia extra ordinem. 1. Aliquot edicta
Justiniani. 2. Variæ Constitutiones posteriorum Impe-
ratorum. 3. Libri aliquot de feudis. 4. Constitutiones
Friderici secundi Imperatoris, & Henrici Septimi.

Hæc omnia eodem ordine in Juris Civilis Corpore
continentur. In cujus singulas Partes quinam præci-
puè Auctores scripserint, ad finem Capitis sequentis de-
claratur, ut & facile cognosci, & cum delectu adiri,
aut pro re exigentia comparari possint.

CAPUT V.

Regula juris Civilis generaliores, ex corpore Ju-
ris hic in unum selectæ.

Cum hæc Regula plurimum juvent in omni materia
tam Civilis quam Theologica per modum princi-
piorum ad formandum Resolutiones particulares, per-
commodum erit hæc simul, tamquam aliquod juris
Civilis Compendium, in promptu habere, quarum
expositio passim in ipso jure prolixius reperitur.

Regula est, quæ rem breviter enarrat, non ut ex re-
gula jus sumatur, sed ex ipso jure regula fiat; Tales sunt
Regulæ sequentes.

Famula ab omnibus officiis civilibus, vel publicis
remora sunt. Ut sunt officium Judicis, Magistratus,
vel procuratoris agere. *Ulpianus*. Scilicet ex apicibus
juris: possunt enim locum habere in judicio voluntariæ
jurisdictionis, & procuratoris pro Monasterio, & in
favorem pupilli, vel minoris &c. Item ratione juris
hæreditarii, consuetudinis, & ex privilegio Principis:
Ita Bartolus hic cum glossa.

Impubes ab omnibus officiis civilibus debent absti-
nere. Scilicet, ob judicii immaturitatem. Idem esse de
officiis Ecclesiasticis patet ex *Cap. indecorum*, &c. Po-
test tamen pupillus habere beneficium in Ecclesia, sed
vocem sive suffragium dare non potest, *Cap. ex eo, de
Eleit. in 6.*

Eius est nolle, qui potest & velle: *Ulpianus*. Hoc est,
illius est prohibere, cujus est imperare. Quia non
censetur in aliqua causa silens, nisi qui potest in ea lo-
qui.

LI

Velle

Velle non creditur, qui obsequitur voluntati Patris, aut Domini: *Ulpianus*. Quia non præsumitur velle cum libertate in iudicio requiritur, sed potius ex timore aut amore.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem: *Ulpianus*. Transferre hic intelligitur de totali abdicacione legitime declarata, ut habet glossa.

Jura sanguinis nullo jure Civili dirimi possunt: *Pomponius*. Quia jus & vinculum naturæ à lege humana non dependet.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur: *Ulpianus*. Quia de minimo facilius præsumitur, sive in voluntate donandi, sive in fidei pœnas.

Secundum naturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequantur incommoda: *Paulus*. Quia à ratione alierum est rei ejusdem, alium habere commoda, alium incommoda sustinere, cum propter spem commodi rei incommoda ferantur.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Perfectum etiam simplex voluntas intelligitur, nam voluntas est animus facti. Ex ipse hinc, nisi ex causa potestas publica rem alienam transferat.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur: *In Lib. enim qui calendar, §. quattor, de Verb. Sign.* Intelligitur, nisi dies alius, ratione loci, tacite intelligatur.

Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur: *Paulus*. Quia possidet soltem jus ad rem legitime habendam.

Imaginaria venditio non est, pretio accedente. Scilicet, quia pretium arguit contractum venditionis.

Cum tempus in Testamento adjicitur, credendum est pro herede adjectum: nisi alia mens fuerit testatoris. Quia in interpretatione Testamenti jura favent hæredi & debitori.

Non tolet doli exceptio nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur; Quia, nisi in tali etiam voluntate sifteretur, Testamenta essent nimium litibus obnoxia.

Quoties dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit. id est, pro libertate.

Non debet cui quod plus est licet, quod minus est non licere: Quia in majori minus intelligitur.

In personam servilem nulla cadit obligatio; Scilicet civilis, sed bene naturalis.

Quatenus cujusque interfit, in facto, non in jure, consistit. *Quatenus*, id est, quantum.

Plus cautionis in re est, quàm in persona: *Cautiois*, id est, securitatis, rem habere sibi devinctam, quàm in actionem in personam.

Qui potest invito alienare, multo magis ignorantibus & absentibus. Quia, nisi alterius consensus requiratur, ignorantia & absentia est impertinens.

Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

Nihil tam naturale est, quàm eodem genere quodque dissolvere, quo colligatum est. Ideoque verborum obligatio verbis tollitur, nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur; Sed non in matrimonio, vel quando hæc sunt vergentia in præjudicium tertii.

Curia est, immiscere se rei ad se non pertinenti. Et

pari ratione, medico imperitia imputatur: *Lib. de ius, §. sicut, ff. de Offic. præfidi.*

Quod sit inuito pietatis, dicitur ad facientem pertinere, *Lib. non tantum, ff. de Appel.*

Nemo, qui condemnare non potest, absolvere potest. Sicut pœnâ ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

Furiosus, vel ejus, cui bonis interdicitur, nulla voluntas est.

In re obscura melius est favere repetitioni, quàm adventitio lucro. Scilicet quando agitur de dano evitando.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantie, an id, quod peteretur, deberetur.

Nemo ex his, qui negant se debere, probentur etiam aliâ defensione uti, nisi lex impediat.

Privatorum conventio juri publico non derogat. Hoc enim potius censetur.

Quod à quoquam pœnâ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. Scilicet in foro contentioso, contrarium est in foro conscientie.

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est, sed tam dolo actio competit.

Socii mei socius, meus socius non est; Scilicet in obligatione juris: sicut vasallus vasalli mei, non dicitur vasallus meus: *maglossa*.

Quidquid calore in acundie vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverant à apparuerit indicium animi fuisse. Ideoque in brevi reverfa uxoris, nec divertisse videtur.

Culpâ caret qui sevit, sed prohibere non potest. Unde in jure excusatur servus, qui Domino opem ferre non potuit.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alteri restituere: *Capere* i. occupare ut suum.

Nemo plus juris ad alterum transferre potest, quam ipse habet.

Nihil videtur dolo facere, qui suo jure utitur.

Semper in dubiis benigniora præterenda sunt: Item, in re dubia benignior est interpretacionem sequi non minus iustus, quàm tutius est: *Et passim in Lib. i. benignus, Lib. i. si fuerit &c.*

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur. Hinc licet plures obligati sunt in solidum, uno tamen solvente, omnes liberantur.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de peccato actio dari; Intellige: Nisi quatenus factus esset locupletior.

Hæredem ejusdem potestatis jurisque esse, cujus fuit defunctus, constat. Utpote quodammodo eadem persona cum defuncto.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri. In quo scilicet jus non habet, ut sit invitus. Sæpe enim invito altero licet reficere, v. g. synagogam, etsi non liceat ædificare.

Qui sine dolo malo ad iudicium provocat, non videtur moram facere; Scilicet, satisfaciendi, modo iustam causam habeat litigandi.

Ea, quæ raro accidunt, non temerè agentis negotio computantur; Quia de raro accidentibus regulariter nulla ratio habetur apud legislatorem.

Invito beneficium non datur. Item, Nemo creditur

Arsd
Ki

The
log
D. II
2. 2

cogitur invitus. Quia acceptatio est conditio ad hoc requisita, ne jura sint incerta.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cuiuslibet alterius coercitionis ad alium transferre; Quia ad hoc eligitur qualitas talis personæ.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediti non possunt; Scilicet in his, quæ plenam causæ cognitionem desiderant, non quæ semiplenam.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cum moritur, habuerit, habiturusve esset, si vixisset.

Quæ in Testamento ita scripta sunt, ut intelligi non possint, proinde sunt, ac si scripta non essent.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, hæreditatis aditio &c. in totum vitantur per temporis vel conditionis adjectionem.

Fraudis interpretatio semper in jure Civili, non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

In toto jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est; Quia hoc est magis determinatum.

Quæ dubitationis tollendæ causâ contractibus inferuntur, jus commune non lædunt; Quia voluntas privata non præjudicat juri publico.

Donari videtur, quod nullo modo cogente conceditur.

Novum non est, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casu exiterit, à quo initium capere non potuerunt.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est. Sillibrarius in transcribendis stipulationis verbis errasset, nihil noceret, quo minus & reus & fidejussor teneatur.

In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

Quoties utriusque causa lucri ratione vertitur, is præferendus est, cujus in lucro causa tempore præcedit, item, qui prior est tempore, potior est jure.

Ubiunque causæ cognitio est, ibi prætor desideratur, i. judex.

Ferè in omnibus pœnalibus judiciis, ætati & imprudentiæ succurritur.

In eo, quod plus sit, semper inest minus. Ut, qui donat vineam, intelligitur etiam donare fructus ejus.

In obsecris inspici solet quod verisimilis est, aut quod plerumque fieri solet; Quia consuetudo est interpretis sermone, ubi alius non datur.

Non videtur consentire, qui errat: *ex l. si per errorem*. Quia nemo vult quod ignorat.

Refert ad universos, quod publicè fit per majorem partem, *idem in l. quod major ff. ad Municip.* Quia major pars representat singulos.

Non videtur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non sunt.

Capienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. Scilicet, Occasio non illicita.

Quæ rerum naturâ prohibentur, nullâ lege confirmata sunt; Quia lex naturæ prævalet legi humanæ.

Privilegia quædam causæ sunt, quædam personæ, &c.

R. P. Arfdek Tom. II.

ideo quædam ad hæredes transmittuntur, quæ personæ ad hæredes non transeunt.

Cum de lucro duorum quaritur, melior est causa possidentis. Item, in pari causa possessor potior haberi debet. Item, ubi res dubia reperitur, melior est conditio possidentis. *Gl. in C. nulli dubium &c.*

Qui dolo defecit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est. Hoc ex dispositione juris, ne pateat fraudibus locus.

Bona fides tantum possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est. Hinc fit ut rem, quam putat suam, etsi dubiè, justè defendat.

Nemo ex suo delicto meliorem conditionem suam facere potest.

Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias.

Qui tacet, non utique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare.

Nemo fraudare videtur eos, qui sciunt & consentiunt; Quia sibi imputare debent.

Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiore, *Lib. non hoc ff. de Condiç.* Et hinc non tantum res furiva, sed etiam fructus, ex ea percepti, restitui debent.

Qui de his & reliquo jure fufius tractarunt, Scriptores selectos ad majorem notitiam & delectum hic commode annexemus.

Auctores in jus Civile.

IN Corpus juris Civili, Commentaria sive Notas ex antiquioribus scripsit *Baldus* anno 1540. uti & *Bartholus*.

Franciscus Accursius etiam edidit Corpus juris cum Commentariis, anno 1627. *Hugonis Donelli*, Commentaria juris Tomi 2. anno 1622.

Petrus Rebuffus, in 4. primos libros Pandectarum; in Titulum Digestorum: in constitutiones Regias anno 1613.

Augustini Barbosa, Lusitani, varii Tractatus juris utriusque anno 1631. plures in jus Canonicum, supra.

Francisci Zypæi, Belgæ, jus Belgicum: Eiusdem, *Judex*, Magistratus, Senator, anno 1633.

Pauli Christini Mechlin. Decisiones juris Belgici in 6. partes anno 1661. Eiusdem, in Leges Municipiales Mechliniensium Notæ anno 1627.

Antonii Anselmi Codex Belgicus 1644. item, in Edictum Principis Alberti, anno 1656.

Andrea Borruens, de jure, justitiæque usu & abusu, in 4. anno 1651.

Davidus Doringi Bibliotheca jurisconsultorum, Tomo uno, anno 1631.

Hippolyti Riminaldi Consilia, Tomi 4. anno 1609.

Ludovicus de Molina, de Primogeniis Hispaniæ, anno 1634.

Petri Bellugæ Speculum Principum, anno 1655.

Nicolai Everardi Consilia & loci communes argumentationum, anno 1577.

Joachimi Hopperi Institutiones Imperiales anno 1560.

Fernandus Vasquæi, de Successionibus anno 1619.

Francisci Salgado Labyrinthus Creditorum, anno 1613.

Valentini Forsteri Historia juris Civili Romani, anno 1629, aliiquæ.

C A P. VI.

*Philosophia Univerſe**Origo, Partes, & Ordo Materie.*

Philosophia primùm in Græcia maximè celebris, & in varias Sectas divisa fuit. Inter has præcipui nominis fuere Stoici sub Zenone, Academici sub Platone, & Peripathetici sub Aristotele. Demùm seculo post Christum decimo, & undecimo, Philosophia Aristotelica cæteris prævaluit & in Europæ Academicis seculo duodecimo passim florere cœpit; & in iis hæcenus tot seculis principatum tenet. Schola hæc Peripathetica progressu temporis divisa est in Reales & Nominales, Reales in Thomistas & Scotistas, ex opinionum in variis quæstionibus diversitate. Nostro ævo Doctrinam Peripatheticam multum impugnare cœpit Renatus Cartesius natione Gallus, cum suis aſſectis, de quibus infra Cap. 8. Hic igitur Philosophiæ universæ partes, ordinem, ac materiam ex Aristotele in Scholis receptam sub aspectum proponemus.

LOGICA exordium sumit ab Isagoge Porphyrii, quæ agit præcipuè de Definitione, Divisione, & quinque universalibus in genere, & specie, quæ sunt: Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Sequuntur Antepredicamenta, in quibus traduntur decem Prædicamentorum Regulae, definitiones, Proprietates.

Deinde Postpredicamenta, quæ agunt de oppositis, ut sunt: Opposita relativè, Contraria, Privantia, & Contradictoria. Adduntur modi Prioris quinque, modi Simul tres, modi Habendi octo.

Libri de Interpretatione, de Nomine, Verbo, Oratione, & Enunciatione.

Libri Priorum, præcipuè de Syllogismo & ejus Principiis, Figuris tribus, & singularum Figurarum Modis, Conversione, ac defectibus Syllogismorum.

Libri Posteriorum, qui tractant de Scientia, Demonstratione, Opinione, Modis per se &c.

Postremò, Libri Topicorum & Elenchorum, Analyticorum, de varia sede Argumentorum, Fallaciarum & potestatis Syllogismorum.

Hinc tota Logica tractat potissimùm & dirigit tres Mentis operationes, apprehensionem, judicium, & discursum.

PHYSICA continet primò, Octo Libros Physicorum, ut traditos ab Aristotele, de Principiis, Natura & Arte, de Materia & Forma, de quatuor generibus Causarum, de Infinito, Continuo, Loco, Vacuo, Tempore, Motu &c.

Sequuntur Libri de Cælo & Mundo: Libri de Ortu sive Generatione, Elementis &c. Libri de Meteoris, igneis, aqueis, terreis, acris: Libri de Anima vegetativa, sensitiva, rationali, de quinque sensibus, eorumque objectis.

Subditur apud Aristotelem Historia Animalium, deque eorum partibus, actionibus, mirabilibus, per Capita viginti & unum. Hæc pars in Scholis non traditur, continet tamen tractatus scitu dignissimos.

METAPHYSICA considerat speculativè ut ab omni materia abstractas, agitque de Ente, Existentia in ordine ad Deum & creaturas, earumque persona, substantia, suppositivitate. Denique tractat Passiones Entis, Unum, Verum, Bonum. Cæteris Ethicam tradunt aliqui, quam etiam tractavit Aristoteles in libris Ethicorum, sive de moribus.

Curfus ille Philosophicus in Scholis traditur passim per biennium, sed in Hispania & Italia, tractatur diutius, totum illi triennium impenditur.

C A P. VII.

*Principia Scientifica.**Et Axiomata Philosophiæ universæ ad compendium redacta & elucidata.*

Usus & utilitas horum Principiorum patet primò, quia ad perfectionem scientiæ Theologiæ tantum constat aliquam Philosophiæ notionem prærequiri, idcirco hæc dicitur Theologiæ ancillari. 2. Quia hæc Principia plurimum illustrent intellectum in materia quavis ad discurrendum, discernendum, & rem quamlibet penitus intelligendam. 3. Quia Principia hæc sunt veluti medulla quædam universæ Philosophiæ, quæ ob nervosam & dilucidam brevitate facilitate retinentur, recoluntur, & in quavis occasione cum magna doctriinæ commendatione profertur, quod erit illis, quibus hæc scribimus, singulare subsidium. Sunt autem horum singula vel ab ipso Philosopho tradita, vel in Scholis communi consensu recepta, ut infra in singulis jam patebit.

Axiomata sunt suppositorum: Ita Aristoteles Lib. 1. Metaphysicorum Cap. 1. Sensus maximè receptus & clarus est, Actiones denominativè tribui toti compositivo sive individuo, non soli parti, quæ actionem efficiat. Sc corpore agro, homo denominatur ægrotare; & anima intelligente, Petrus dicitur intelligere.

Actus prior, sive melior, est quam potentia. *Anal. 9. Metap. Cap. 19.* qui exemplum ponit in fanate actuali, & possibili. Res enim tam physicè quàm moraliter tantò aestimabilior est, quanto magis recedit à mera potentia: hinc etiam plures fit aliquando dari, quàm promitti. Verum non esset axioma intellectum de potentia sive causa respectu actus, quoniam elicit: sic enim motor melior est, quàm motus, quoniam efficit.

Abstrahentium non est mendacium: Arist. 2. Physicorum textu. 13. Sic concipimus animal in homine abstrahendo in conceptu à rationali & irrationali, quod sic de homine nec affirmamus nec negamus, & ideo non mentimur. Quod & in mortalibus locum habet, dum à rerum, quas merè narramus, veritate abstrahimus.

Omne bonum est communicativum sui: S. Thomas 3. p. q. 1. Art. 1. qui hinc probat convenientiam incarnationis Verbi divini. Ratio physica patet ex inclusione, quæ creaturæ in se mutuo agunt & alias sibi admilant, ut cum non possunt suam substantiam individualem, saltem suam speciem cum aliis communicare. Quod etiam in bonitate morali locum habet, per bonorum & virtutum suarum ad alios participationem.

Arist
KiThe
log
D. IV

Bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu: *S. Thomas 1. 2. q. 18. Art. 4. alique.* Sic finitas omni ex parte optima, mala fit & dicitur ex unius humoris intemperie. Valet frequenter axioma in materia Theologica, dum actus ex se bonus, vitatur unice circumstantia, quae sit mala.

Bonum totius est etiam bonum partium: *S. Thomas 1. 2. q. 92. Art. 1.* Patet hoc tam in genere physico, quam in genere moris. Quia quod totum absolute perficit, idem etiam perficit singulas partes, ideoque hae naturaliter appetunt bonum totius; quod explicat D. Thomas exemplo manus, quae ictum a capite & reliquo corpore propulsat.

Quid est causa causa, est etiam causa causati: *Arist. 2. Physic. 1. 30.* Quia causans sive produciens causam dat illi potentiam & vires naturales producendi suos effectus, & sic est causa saltem remota istorum effectuum; sicut sol produciens lumen, est causa remota caloris a lumine causati. Et sic in genere moris ex eodem principio, mandans alteri patrare homicidium, est causa moralis istius homicidii, ideoque illi in peccatum imputatur.

Causa secunda agit in virtute causa prima, ex *Arist. Lib. 7. Metaph. Cap. 1. D. Thomas, Suarez, &c.* Tum quia causa create agunt per virtutem participatam a causa prima, tum quia operantur dependenter ab actuali ejus in fluxu in qualibet actione.

Conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis, *ita Phil. omnes.* Quia conclusio equaliter & per modum unius dependet a veritate utriusque praemissae, ideoque ejus veritas non potest esse certior, aut in se firmiter quam sit veritas praemissae debilioris: hinc si haec sitantum probabilis & incerta, conclusio etiam talis erit.

Contrariorum contrariae sunt causae, *Arist. 4. Meteor. Sum. 2. Cap. 3.* Quia cum sint opposita, requirunt oppositam, aut dissimilem virtutem sui productivam. Quod intellige de causis per se, non de causis per accidens concurrentibus: neque de causis liberis, potest enim volitio & nolitio ejusdem objecti, ab eadem voluntate successivè produci.

Contraria contrariis curantur, *Arist. 5. 1. Problem. 48.* Quia contraria ex eodem subjecto se mutuo expellunt: ideoque morbi frigidi curantur medicamentis calidis, humidi siccis, & contra. Quodd etiam in vitis animi locum habet, dum superbiae medetur humilitas, & sic de ceteris.

Deus & Natura nihil faciunt frustra, *Arist. 1. de Caelo, Tract. 32.* Quia hoc aliquid imperfectionis importaret in effectibus per se, & secundum totam speciem, scilicet in ordine ad finem a Deo destinatum. Et quamvis nobis aliqua superflua per accidens appareant, ut gibbus in homine, aut similia, hae tamen ipsa conducunt ut ceterorum operum pulchritudo magis appareat.

Non valet argumentum a non distributo ad distributum, *Phil. omnes.* Quia sic terminus distributus sive universaliter sumptus in consequente, non continetur aequate in antecedente, ex quo tamen inferri debet.

Quae eadem sunt uni tertio sunt eadem inter se, *Arist. 6. Topic. Cap. 1.* Quia cum illud tertium supponatur esse unum, necessarid unum sunt alia in e ratione sive praedicatione, in quo cum illo tertio identificantur: ut, si Animal & Petrus in enunciando verè

identificantur Homini, necessarium erit identificari inter se, & rectè dici, Petrus est Animal. Et in hoc principio evidenti Syllogismorum vis & ratio consistit. Habet etiam locum suum in genere moris, ut, qui conjuncti sunt per charitatem cum Deo, etiam inter se per amorem conjungantur.

Entia non sunt multiplicanda sine necessitate. Sive, Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. In *Aristotele 1. Phys. T. 50. & de Part. Animal. Lib. 3. Cap. 4.* fundatur hoc axioma, qui hoc modo processit contra Antiquos, qui plura rerum naturalium principia sine fundamento posuerunt: & multum eo pro sua doctrina, quamvis diversa, utuntur *Nominales, & Cartesiani* recentius.

Essentiae rerum consistunt in indivisibili, *ita Philos.* Quia nullum praedicatum essentiale potest ab alicujus re essentia detrahi, vel illi addi, sic ut eadem essentia maneat: & hoc sensu quavis essentia consistit in indivisibili: ut, si de homine neges rationale, vel risibile, destruis totam essentiam hominis.

Finis est causa causarum, *Aristotele 2. Phys. T. 32.* Quia intentio finis obtinendi movet alias causas ad operandum pro fine obtinendo: ut, Roma videnda, movet ad omnia itineris media.

Forma non generatur, neque materia, sed compositum, *Arist. 7. Metaph. T. 26.* Notant Interpretes cum D. Thoma *Lib. 7. Met. Lect. 7. generari, & fieri* ab Aristotele hic strictè omninò sumi pro termino adequato generationis, scilicet composito, latius verò sumendo; formas etiam dici generari, cujus mentem probant ex eo, quod sic procedat: omne, quod generatur & fit, constat materiâ & formâ, ergo si forma generatur, constabit etiam ex materiâ & formâ, & sic quavis alia in infinitum; Unde inferitur de ipsa forma incompleta non agi, de hoc plura ex sequentibus.

Forma dat esse rei, *Arist. 1. de An. T. 2.* Quia forma materiam ex se indifferentem in certa specie completa compositi constituit. Sic in re morali, actiones ex se indifferentes per intentionem agentis accipiunt certam speciem virtutis aut vitii.

Forma prior est materiâ, & composito, *Arist. 7. Metaph. T. 7.* Prior, id est, perfectior, ut Suarez, alii que, *D. Metaph. 15. Sect. 7. Num. 7.*

Forma est movere, *Arist. 2. Phys. T. 12.* Quia forma est principium motus intrinsicum principale, ut docet D. Thomas *p. 1. q. 77. Art. 1. ad 4.* Et sic communiter dicitur, formam movere ut quo, suppositum verò ut quod. Motus hic non intelligitur tantum localis, sed etiam quavis productiones affectionum, & dispositionum, quae in supposito ab intrinseco fiunt. Hinc etiam est aliud axioma Aristotelis: Dans formam, dat consequentia ad formam. Scilicet in radice & virtualiter, ut explicat Suarez *Metaph. D. 16. Sect. 7.* Porro Aristoteles agens de hac forma 2. de Anima Cap. 1. dicit eam per se substantiam esse, & entitatem constituentem speciem compositi. *Dicimus,* inquit, *unum quoddam genus eorum, quae sunt substantiam: hujus autem aliud quidem sicut materiam, quod secundum se quidem non est hoc aliquid; aliud entitatem formae & speciem, secundum quam jam dicitur hoc aliquid: tertium quod ex his.* Scilicet compositum.

Generatio unius est corruptio alterius, *Arist. 3. Phys. T. 73.* Scilicet concomitanter, non formaliter, sicut

dum generantur vermes, corpus, sive cadaver corrumpitur; Et hinc ostendit Aristoteles, quomodo res naturalis & mundus possit in perpetuum conservari.

Posteriora generatione sunt priora perfectione, *Arist. 2. Phys. T. 66.* Quia juxta aliud axioma, Natura incipit ab imperfectioribus. Sic vit est posterior pueri, sed perfectior; Intellige de effectibus in eodem genere, non diverlo, nam accidens posterius est generatione substantiæ, non tamen perfectius.

Gravia & levia moventur à generante, *Arist. 3. Phys. T. 29.* Quia Generans dat formam & illa mediante dat gravitatem formæ propriam, & sic generans non intelligitur movere actum, sed in quantum dedit potentiam se movendi, ita Suarez *Met. d. 13. Sect. 7.*

Ad habitum à privatione non datur regressus, *Aristoteles in post prædicamentis Cap. d. oppositus.* Hoc est, formam jam habitam & privatione amissam, nemo naturaliter recuperare potest; Quia effectus semel corruptus, idem numero reproduci nequit, sed bene idem specie.

Ignoti nulla cupido, *S. Thomas 1. 2. q. 9. Art. 1.* Suarez *Metap. Disp. 23. Sect. 7.* Quia nihil volitum nisi quod cognitum, adeo, ut passim admitatur, nec quidem per Deum fieri posse, ut voluntas aut appetitus ab intrinseco in rem incognitam feratur.

Impossibile est idem simul esse & non esse, scilicet idem secundum idem: *Aristoteles Et ipsa Natura, 4. Metap. T. 9.* Ubi ait: hoc esse primum & certissimum omnium principiorum, & ad quod omnia reducuntur. Et in eo neminem falli posse, clarè ostendit Fonseca *4. Metaph. Cap. 3. Quest. 1.* quod cuivis evidentissimum est, præter Cartesium.

Infiniti ad finitum non est ratio, sive proportio, *Arist. 3. Phys. T. 72.* Hinc, quando de infinito est sermo, non valent rationes & proportiones à finitis desumptæ, quia ibi conceptus plenè alius formandus est; nec mirum, cum plerique negent infinitum in quantitate aut numero esse possibile.

Intellectus abstrahit à materia, *Ita Philosophi passim.* Sensus est, intellectum cognoscere per species abstractas à rebus materialibus: item, intellectum sæpe considerare tantum universalis, & non singularis, & sic à sensibus differre.

Magis & minus non variant speciem, *Arist. 2. Topic.* Quia magis & minus non designant essentiam rei, sed illius perfectionem accidentalem. Sic idem homo potest fieri magis vel minus calidus, non tamen magis vel minus homo; in essentialibus omnia individua ejusdem speciei sunt paria.

Medium nobilius est extremis, *sic Philosophi.* Hoc præcipuè in moralibus locum habet: sic virtus in medio consistit inter excessum & defectum. In physicis etiam compositum perfectius est elementis, ex quibus componitur.

Modus operandi sequitur modum essendi. 2. Modus cognoscendi sequitur modum essendi. 3. Modus prædicandi sequitur modum essendi. *S. Thomas 1. p. Quest. 12. Art. 4.* Et desumuntur ex Aristotele variis locis. Sensus horum maximè clarus est, Modus operandi, cognoscendi, & prædicandi conformatur essentiae rei, quæ has operationes circa objectum elicit, non verò ipsi objecto. Sic homo, quia existit modo corporeo, operatur & cognoscit per actiones & species desumptas à materia, sive versetur circa ob-

jecta spiritualia, sive materialia: & è contra Angelus agit per actiones & species spirituales, cum versetur circa objectum materiale.

Motus est causa caloris, *Arist. 2. Meteor. T. 42. et in D. Thomam &c.* Intellige de calore, qui fit in ipsa re mota. Quia per motum corporum fit sanguinis, aut spirituum commotio & extenuatio, & inde calefactio: & hinc, quo corpus manet densius, ceteris paribus, eo manet frigidius.

Quidquid movetur, ab alio movetur, *Arist. 12. Metaph. T. 27.* Ex hoc principio probat Aristoteles divinum Motorem, qui sit Deus, hoc modo: quicquid movetur, sive fit, ab alia causa movetur, sicut accipiendo ab eo suum esse & virtutem sui motum; atqui, in causis non datur processus in infinitum; ergo datur primus motor, sive prima causa, qui est supremus omnium, Deus.

Natura determinatur ad unum, *Arist. 2. Meteor. Tex. 3.* Ubi ait, irrationalem potentiam unam esse unius: ac proinde per naturam hic intelliguntur agentia necessaria, quæ sunt ad unum determinata, ut forma aquæ ad producendum frigus: non verò agentia libera, quæ possunt se determinare ad opposita.

Natura non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis, *Arist. 3. de Anim. T. 45.* Locum habet in tota rei specie, non in quolibet speciei individuo: hinc enim monstra proveniunt, quæ dicuntur inordinata toti speciei extranea. Hinc etiam derivatur principium & documentum morale istud *Aristoteles 1. de Cal. Tract. 3. 4.* Natura delectatur paucissimis.

Ex necessario non nisi necessarium sequitur, *Philosophi passim, Et explicat Fonseca Lib. 6. Insti. Cap. 3.* Quod conforme est illi, *Ex vero nisi nisi verum.* Sic enim ex necessario per se sequi potest contingens, quod potest esse falsum, hoc ipso ex vero potest sequi falsum.

Nihil agit indistans: *Ex Arist. 7. Phys. Tract. 4.* hoc est, nulla causa producit effectum in loco à se distans, nisi agendo prius per spatium medium, sive actum medium, ut Philosophi loquuntur. Rationem assignat Suarez de Angelis *Lib. 4. Cap. 3. Num. 4.* quia omnia agentia creata sunt limitate virtutis, quod si possint producere effectum suum in aliquam distantiam, non agendo per medium, possent illum producere in quamlibet distantiam, cum per medium nihil virtutis consumerent, quod tamen repugnat experientie. Et secundum hoc axioma admittendum est, dum ferrum trahit magnetem distantem, aliquid etiam per medium operari.

Nihil agit in seipsum: *Aristoteles 8. Phys. Tract. 4.* Hoc est, idem secundum idem sui non agit in seipsum, sed bene idem secundum unam partem sui agit in alteram partem; sic, dum aliquis se flagellat, manus agit in tergum ejusdem hominis.

Nihil agit ultra suam speciem: *Philosophi cum S. Thoma communiter.* Quia nihil dat alteri id, quod ipsum non habet; sic oculus non potest percipere sonum, nec auditus colores.

Ex nihilo nihil fit: *Aristoteles 1. Phys. textu 14.* Per hoc axioma Aristoteles volebat probare, mundum fuisse ab æterno, cum nihil præxiterit, ex quo fieret. Sed sensus verus axiomatis est, creaturam nihil posse efficere ex nullo præsupposito subjecto. Interim Theologi præclare demonstrant necessarium esse DEUM, sive causam primam, quia alioquin nihil

Arist
kiThe
log

D. II

fuit possibile, cum nihil incipiat à seipso, sive producendo seipsum.

Opinari & existimare non est in nobis: *Aristoteles 1. de Anima textu 155.* Hoc est, non possumus iudicando cuius objecto proposito assentiri aut dissentire, sicut possumus quidlibet imaginari, sed tantum in, quæ nobis vera vel falsa apparent saltem ex motivo probabili.

Quæ ordine intentionis sunt priora, posterioria sunt ordine executionis: *S. Thomas 1. 2. Quest. 1. Art. 4. in corpore, alique.* Hoc intelligitur de causa finali, nam prius volumus finem quam media, sed tamen media prius exequimur quam finem obtineamus, sic, dum intendimus obtinere sanitatem, tanquam finem, medicinam prius adhibemus & exequimur.

Possibile positum in actu nihil implicat: *Aristoteles 12. Metap. textu 3.* Hoc est, quod est in potentia, ut existat, si supponatur existere, nullum inde sequitur impossibile: ut, si supponas infinitum actu esse possibile, nihil implicat illud existere eò modo, quo supponitur esse possibile.

Frustra est potentia quæ non reducitur in actum: *Aristoteles de Cal. textu 32.* Hoc intelligendum est præcipue de causis necessariis; frustra in illis asserimus aliquam potentiam, quam nunquam experimur reduci in aliquem actum: sed locum non habet in causis liberis: sic non frustra habeo potentiam eundi in Æthiopiã, quamvis illam nunquam exuar: sic etiam Deus non frustra habet potentiam producendi res merè possibles & Syncategorematicè infinitas, quas tamen nunquam producet.

Non datur in rebus processus in infinitum: *S. Thomas 1. p. Quest. 87. Art. 3. ad 2. Suarez Metap. Dissp. 47. Sect. 11. alique.* Ratio hujus colligitur ex illo, quod supra dictum est, *Quidquid movetur, ab alio movetur.* Et quia causæ creatæ sunt virtutis limitatæ.

Propter quod unum quodlibet est tale, & ipsum magis: *Aristoteles 1. Poster. textu 5.* Hoc intelligitur de iis, quæ suscipiunt magis & minus, ut sunt qualitates, ut, si lignum est calidum propter ignem, ipse ignis debet esse magis calidus. Et ratio est, quia denominatio competit causato propter causam.

Quidlibet est, vel non est: *Ex Aristoteles 4. Metap. textu 26.* Volunt perique, hoc esse absolute primum omnium principium. Suarez tamen *Metap. 3. Sect. 3.* vult prius & notius esse illud, Impossibile est idem simul esse & non esse. Caterum Aristoteles hoc principium usurpat, ut probet, inter contradictoria nullum dari medium.

Quidquid recipitur per modum recipientis, recipitur: *Ita cum Philosophis D. Thomas 1. p. Quest. 12. Art. 4.* Ex quo concludit, intellectum per se non esse capacem ad Deum clarè videndum, quia per se non habet proportionem ad talem visionem. Itaque modus recipientis hic, est capacitas & dispositio subjecti: & hinc fit, ut idem lumen longè alio & perfectiori modo recipiatur in speculum, quam in parietem speculo vicinum, propter diversam utriusque recipientis dispositionem.

Quidquid potest causa prima cum secunda, id potest sola causa prima: *S. Thomas 1. 2. Quest. 51. Art. 4. in Corp. &c.* Hoc axioma maxime intelligi debet de causa efficiente & de effectibus absolutis, non verò relativis, ut sunt aliqui modi, non enim potest à Deo produci unio sine suis extremis, neque hominis v. gr. actio-

nes vitales & liberæ, modo vitæ aut libero à Deo causari possunt, homine vitaliter non concurrente: quia in his singulis involvitur hæc repugnantia, esse vitalem & non vitalem, liberum & non liberum.

Simile non agit in simile: *Aristoteles 1. de generatione textu 51.* Ratio redditur, quia agens vult assimilare sibi passum, ergo si illud jam est perfectè simile, non agit; nam tunc cessat finis agendi, qui erat sibi passum assimilare. Sic calidum ut quatuor non agit in subiectum, quod habet etiam quatuor gradus caloris, sed bene in illud, quod habet tres gradus. Et in hac ratione fundatur aliud axioma, *Omnis actio est à proportionem majoris inæqualitatis*; adeoque, ubi omnimoda æqualitas, ibi nulla actio.

Simile simili gaudet. Item: similitudo est mater amoris: *Aristoteles in problemate 52. vel 47.* Sic corvus corvo, homo homini, puer puero, lætus læto maxime jungitur. Ratio fundatur in naturali complexione, quæ, cum varias habeat propensiones, magis fertur in aliam, quam sibi similem invenit, sicut quisque fertur in alia bona quæ natura sua magis congruunt, quidlibet enim tendit naturaliter in sui perfectionem.

Sublatà causà tollitur effectus: *Aristoteles 2. Postp. textu 23.* intellige hoc potissimum de causa immediata, nisi alia causa conservans effectum immediatè succedat. Sic, sublato sole, tollitur ejus lumen aut calor, nisi succedat immediatè alia causa conservans, aut causa prima se solâ conservet. In moralibus etiam axioma locum habet: sic, sublatis meritis, tollitur gratia, & præmium eorum tantum intuitu conferendum; sublata objecti bonitate causante amorem, tollitur etiam amor. Hæc notat *D. Thomas & Toletus*, etiam posito effectu poni causam per certam consequentiam, nempe quod illius causa vel actus ponatur, vel posita fuerit.

Substantia prior est accidente & tempore, & ratione, & cognitione: *Aristoteles 7. Metap. textu 3.* Prior est Tempore, quia substantia potest esse sine accidente, non contra, saltem naturaliter. Quod si aliqua substantia sit accidenti cœva, ut sol suo lumine, hoc est per accidens ad naturam substantiæ, *Ratione* est prior, hoc est definitione, quia in definitione accidentis saltem in communi ponitur substantia & vix accidens intelligitur sine ordine ad illam. Et hinc prior est *Cognitione*, quoad se, sive ex sua præstantia; quamvis quoad nos, sensus prius deveniunt in cognitionem accidentium.

Supremum infimi est vel attingit infimum supremi: & Infimum supremi est supremum infimi. *Axioma est commune Philosophis teste Rubio 2. de Angelis Quest. 7. Num. 67.* ubi illud pluribus explicat. Patet in omnibus, quæ inter se contingua sunt & quæ inter se certum ordinem includunt. Sic infimum cæli Saturni est supremum cæli Jovis, & infimus ex Angelis, quoad substantiam, est supremus, respectu Hominis, & Homo, qui est infimus creaturarum rationalium, est supremus, respectu sublunarium, & ab utriusque aliquid participat, cum Angelis intelligere, cum brutis sentire.

Tempus omnia consumit: *Ex Aristoteles 4. Phys. textu 117.* ubi ait, illa, quæ semper sunt, non esse, nec contineri in tempore. Hæc locutio intelligenda est per syncedochen, continens pro contento: non quod

quod ipsum tempus, quod consistit in motu cæli, aliquid consumat, sed quia hoc ipso quo res tempore concluduntur, paulatim per se & contrariorum agentium violentiâ consumuntur.

Totum omne est majus sua parte: Sic Philosophi omnes. Est hoc axioma per se notum; quia totum includit entitatem unius partis, & insuper partes reliquas. Hærent tamen Tyrones quando sic objicitur: Si quis haberet digitum instar magni trunci, pars illa, quæ est digitus, esset major suo toto, sive isto homine, &c. Sed responderetur, digitus ille esset major isto homine, spectato seorsim absque digito, sic conceditur: digitus esset major toto homine spectato simul cum illo suo digito, sic negatur: ergo & in hoc verum est axioma.

Tria sunt omnia: Aristotelis 1. de Cælo. textu 1. Numerus Ternarius dicitur perfectissimus, quia in eo reperitur ratio principii, mediæ, & finis. Dicitur etiam omnia, hoc sensu, quia ut denominatio illa, omnes, vel omnia possit aliquibus convenire, non sufficit esse unum vel duo, tunc enim dicimus ambo, non omnes, rectè autem dicimus, omnes tres. Rectè hoc usurpatur de Trinitate in divinis, quia illa est omnium istar, perfectione, virtute, bonitate, &c.

Natura abhorret à Vacuo: Arist. Sect. 8. Problem. 9. Hoc est, corpora contingua divelli se non patiuntur, nisi aliud intercedat quod impediât vacuum. Et hinc per canales erectos in motu anthrax ex puteo aqua extrahitur: & folles, obducto foramine, diduci se non patiuntur. Causa ulterior hujus horrois refunditur in illud, Nihil agit indistans, de quo supra, quia agens creatum est limitatæ virtutis, adeoque debet in corpus proximum suam actionem diffundere.

Verum vero non est contrarium: Ita passim Philosophi. Quod dicitur de Vero, accommodatur etiam Bono in genere virtutis, hoc modo: Una virtus alteri non est contraria. Ratio de Vero est, quia omnis veritas nostra est participatio quædam veritatis æternæ, quæ est incommutabilis, quod intelligitur etiam de omni veritate revelata: & hinc etiam omnis definitio Ecclesiæ de veritate, aut falsitate alicujus doctrinæ est irrevocabilis.

Violentum nullum est perpetuum: Aristotelis 2. de Cælo textu 18. Quia violentum est quod fit ab extrinseco, passo resistente; ideoque fit contra naturam, cujus vires, cum sint limitatæ nequeunt violentiæ perpetuæ resistere. Intellige, nisi ab aliqua potentiore causa perpetuò conserventur, sicut damnati in inferno in statu violento in æternum permanebunt.

Dato uno absurdo cætera accidunt: scilicet absurda: Aristotelis 1. Phys. textu 10. Quia inscientiis posito uno falso fundamento, & falsitate pro veritate admittâ, plures falsitates sequi necesse est, ut si admittas Filium in divinis esse minorem Patre, cogaris etiam admittere illum non esse Deum, ab æterno &c. Valet etiam in moralibus, ut si admittas hominem non esse in agendo liberum, admittes etiam non mereri pro virtutibus præmium, neque pro sceleribus supplicium.

Universale aut nihil est, aut posterius est singularibus: Aristoteles de anima, textu 8. Ubi ait, Animal universale aut nihil est, aut posterius: agens enim contra Platonem volentem universale, qua tale existere à parte rei ante mentis operam: adeoque illud posterius significat, post mentis operam, uti exponit Toletus

textu 8. de anima. Unde etiam per nihil, tantum intelligitur nihil existens ante singularia.

Universalia sunt æterna, incorruptibilia, & immutabilia. Est Philosophis commune axioma, etiam apud D. Thomam 1. p. Quæst. 16. Art. 7. Intellige, universalia esse æterna, & immutabilia objective, sive in actu existentia possibilis, sic homo esset semper universale, etsi nullus homo in individuo unquam existeret: quia illud prædicatum specificum, animal rationale, nullam ab æterno involvit contradictionem, sive repugnantiam in ordine ad actualem existentiam.

TERMINI

DISTINCTIONUM PHILOSOPHICARUM

Pro aliis etiam Scientiis explicati.

Duplex est horum cum precedentibus usus & utilitas singularis. Primò, pro illis, qui ante studium Theologiae, aut Juris, operantur Philosophia non narant. Quis, si cum dialecticæ præceptis, horum singula insuper compendii sapè & studiose recolant, nihil sibi magnopere prædicatum communem Philosophia usum, deesse experiantur. Secundò, pro illis, qui Philosophia a longiori tempore nunquam studuerunt, ut possint scientiam illam hoc brevi Compendio recollere & renovare. Eius hunc suum curam in his brevitate sectamur, ne ipsarum Distinctionum nimia distinctio Lectorem magis confundat, quam utiliter instruat.

Absolute, & respectivè. Absolute sive simpliciter, & secundum quid. Essentialiter, & accidentaliter. Per se, & per accidens.

Absolute dicitur Res talis, quando in se habet notitiam, vel accidens quod requirit talem denominationem: sic homo dicitur absolute rationalis, & paries dicitur absolute albus. Respectivè vero res dicitur talis, quando non habet in se tale quod diximus prædicatum, sed tantum sic denominatur, si cum alio re comparetur: sic vir parvæ staturæ respectivè dicitur magnus, si comparetur cum puero, non verò dicitur gigante.

Absolute aliquando idem est quod simpliciter, quando sine addito, aut limitatione potest res denominari talis. Secundum quid autem res dicitur talis, quando vel secundum partem sui partem, vel tantum cum additâ particulâ restringente talis denominatur. Sic Ethiops non denominatur absolute albus, sed bene secundum quid, scilicet dentes: & Imago hominis dicitur homo secundum quid, scilicet secundum solam representationem.

Essentialiter dicitur aliquod prædicatum convenire subjecto, sine quo subjectum nec esse nec concipi potest, sive, quod ingreditur primarium rei conceptum, ut rationale respectu hominis. Illud autem dicitur accidentaliter convenire, sine quo res saltem concipi potest, sive, quod non est de primario conceptu illius quod unquamque re est primum & radicale fundamentum cæterorum prædicatorum, quæ in tali re inventiuntur, quo modo etiam risibile tantum accidentaliter homini convenit, etsi sola ratione ab ejus essentia distinguitur.

Arist
Ki

The
log
D. II

Per se id dicitur convenire rei, quod ex natura ipsius rei convenit, seu ex principiis intrinsecis. Sic v. g. homini conveniunt *per se* omnia prædicata quæ ipsi sunt essentialia, vel etiam propria quarto modo: & quæ necessario comitantur naturam v. g. esse natura sua bipedem. *Per accidens* autem id convenit rei quod convenit ei accidentaliter & non necessario, seu quod convenit ei quasi casu, & aliunde. Sic Logicus *per se* est Philosophus, per accidens autem est albus, pius, nobilis. *Per se* quandoque idem est, quod propter se & ex professo: *Per accidens* autem, idem quod propter aliud. Sic Logica *per se* agit de operationibus intellectus, per accidens autem de signis, vocibus &c.

Res in actu & potentia. In actu primo, & in actu secundo: In actu exercito, & in actu signato: De potentia Dei ordinaria, & de potentia absoluta: Adequate & inadæquate: Extensivè & intensivè: Realiter & intentionaliter: Positivè, & negativè.

ACTU esse res dicitur, quando de facto est extra suas causas, id est, quando à suis causis producta est ut existat. **POTENTIA**, vel in potentia res dicitur esse, quæ quidem non existit, sed tamen potest existere, sic Antichristus est potentia, etiam hodie.

ACTUS PRIMUS, est ipsa potentia v. g. videndi, intelligendi &c. **ACTUS VERO SECUNDUS**, est actio elicità à potentia: unde in actu primo, dicitur quis operari quando habet potentiam operandi; in actu vero secundo, qui de facto operatur. Sic dormiens dicitur videre vel discurre in actu primo, tum verò videre vel discurre in actu secundo, quando de facto aliquam visionem aut argumentationem elicit.

ACTUS SIGNATUS dicitur, i. Quando actus in propositione significatur expressè, id est, quando expressè & signantibus verbis dicitur talem actum competere alicui rei: Etiam si ille actus in propositione illa, non exercetur. **ACTUS VERO EXERCITUS** dicitur quando actus exercetur re ipsa, etiam si expressè seu signanter non dicatur exerceri, v. g. quando dicitur: Petrus est doctus: hæc doctrina prædicatur de Petro in actu exercito, id est, actus prædicationis seu affirmationis de Petro verè exercetur. Quando vero dicitur: de Petro affirmatur vel prædicatur doctrina: Tum est actus signatus; & doctrina de Petro prædicatur in actu signato, id est, signantibus verbis exprimitur quod actus prædicationis doctrinæ competat Petro, quæ tamen prædicatio non exercetur in ista propositione.

Sic etiam Superior aut Pastor sobriè & castè vivens concionatur suis in actu exercito de sobrietate & castitate. Quando autem verbis aut signis commendat Sobrietatem concionatur de sobrietate & castitate in actu signato.

Per potentiam Dei ORDINARIAM id dicitur fieri, quod potest fieri secundum legem & decretum ordinarium Dei, quod ille statuit servare circa res creatas. *Per potentiam vero Absolutam Dei*, id dicitur posse fieri, quod abstrahendo ab omni libero decreto Dei, & à cursu rerum Ordinario, à Deo potest fieri. Unde per absolutam Dei potentiam dicitur omne id posse fieri, quod non involvit contradictionem: Sic

R. P. Arsjæk. Tom. II.

per potentiam Dei absolutam absque omni studio potest hodie Aristotelem doctrinâ Philosophicâ superare, non tamen de potentia ordinaria.

ADÆQUATE sumitur res quando integrè & totaliter accipitur. Sic homo adæquate sumptus est animal rationale. **INADÆQUATE** verò sumitur res, quando sumitur partialiter. Sic homo inadæquate conceptus, est animal, est physice solum corpus, vel sola anima.

REALITER seu primo-Intentionaliter sumitur res, quando consideratur prout est à parte rei, & non ut vestita est quasi extrinsece aliqua Intentione, sive conceptu circa eam versante. **Secundo-Intentionaliter** sumitur res, quando res sumitur simul cum cognitione, & tota ratio cur prædicatum ei conveniat est, quia circa rem præcessit actus intellectus. Sic homo, & animal sumuntur realiter, seu primo-Intentionaliter, quando dico: Petrus est homo: Leo est animal. Sumuntur vero: Secundo-Intentionaliter quando dico: Homo est species: Animal est genus: quia denominationem speciei aut generis habent ratione conceptus generici aut specifici.

EXTENSIVE & INTENSIVE dicuntur potissimum de qualitate, aut quantitate: Extensio enim qualitatis v. g. caloris tunc fit quando calor extenditur ad plures partes subjecti. Intensio vero tunc fit, quando in eadem parte subjecti ponuntur plures gradus qualitatis v. g. caloris. Gradus autem communiter assignantur octo: ita ut qui octo Gradus v. g. caloris habet, dicatur habere intensissimum calorem. Sic manus calida ut sex: est intensive magis calida quam totum Corpus calidum ut quatuor, sed tamen extensive magis est calidum quam illa manus per se sumpta.

POSITIVÈ res dicitur aliqua talis, quando in illa vere reperitur forma denominans. Sic mel dicitur dulce positivè, quia dulcedo vere est in mille. **NEGATIVÈ** verò aliquid dicitur tale, quando caret solum formâ contraria. Sic omne id dicitur esse dulce negativè quod non est amarum. Et puer dicitur probus negativè qui nihil committit improbitatis.

Directè, indirectè: Directè & reflexè: In recto, & in obliquo: In sensu composito & diviso: Materialiter & formaliter. Specificativè & reduplicativè. Formaliter, virtualiter, eminenter, radicaliter.

DIRECTE, id intendi dicitur in quavis actione quod primario, & ratione sui intenditur. **INDIRECTE** verò, id quod tantum ratione alterius intenditur, & quali per accidens. Sic Logica directè agit de operationibus intellectus; indirectè vero de signis vocibus &c. Item in moralibus, directè dicitur intendere homicidium, qui illud mandat, **indirectè**, qui illius aliquam causam ponit. **DIVISE**, ut opponitur **REFLEXÈ** quando res cognoscitur primò in se, non in alia cognitione de illa habita.

In recto, & in obliquo importari, maxime dicuntur de terminis connotativis & relativis. Significari itaque **in recto** idem est quod in enunciatione significari identificatum cum subjecto. Illud autem significatur **in Obliquo** quod non significatur identificari cum subjecto, sed tantum esse aliquid pertinens ad subjectum, vel ad reatum ipsius prædicati. Ut in hoc termino *albus*, significatur

Mm

ficatur

ficatures quæ est alba in recto, albedo vero in obliquo: Hinc in prædicatione quæ dico, *paries est albus*; identifico rem quæ est alba cum pariete, non vero identifico albedinem cum pariete: Vera enim est hæc propositio; paries est res habens albedinem: Falsa autem altera, paries est albedo.

Sensus compositus alicujus propositionis dicitur, quando fit compositio prædicati cum subiecto secundum significata formalia utriusque. Ut cum dico: *Logicus est Philosophus*, scilicet, ut *Logicæ prædicatus*: Item, *Justus est beatus*, scilicet, manens justus. Sensus autem *Divisus* tunc habet propositio, quando prædicatum convenit subiecto ratione tantum significati materialis. Ut cum dico: *Album potest esse nigrum*: hæc enim propositio in sensu composito est falsa; sensus enim compositus est, album manens album posse esse nigrum, sive albedinem & nigredinem posse esse simul in eodem subiecto: In sensu autem *DIVISO* propositio illa est vera; Tunc enim sensus est: Album, seu id quod est album non tamen manens album, posse esse nigrum.

MATERIALITER, & FORMALITER, variis modis sumitur. I. *Materialiter* dicitur prædicatum convenire subiecto quando convenit ratione materiæ, sive subiecti. Sic dicitur *album*, v. g. lac, materialiter, non formaliter dulce. *Formaliter* verò convenire dicitur, quod convenit ratione formæ: sic album formaliter, sive ut album, est disgregativum visus. Quæ distinctio etiam locum habet quando prædicata sunt realiter eadem, & tantum ab intellectu concipiuntur per modum materiæ & formæ: Sic in sensu *Materiali*, sive identico, animal est rationale, quia animal & rationale sunt eadem res, *Formaliter* autem, seu in sensu formali, animalitas non est rationalitas, sunt enim formalitates diversæ in conceptu.

II. *Materialiter* quandoque idem est quod identice, seu *specificativè*. *Formaliter* autem quandoque idem est quod *reduplicativè*: quod exprimi solet per particulam *quatenus*, in *quantum*, *quatenus*, &c. Ita homo formaliter seu reduplicativè est rationalis, quia possum reduplicare dicendo, homo quatenus homo est Rationalis. Si autem dicam: homo quatenus homo est Philosophus, erit falsa propositio in sensu formali, sive reduplicativo.

III. *Formaliter*, *virtualiter*, *eminenter*, dicuntur de causis prout continent perfectionem sui effectus: Effectum enim, seu perfectionem sui effectus, tunc dicuntur causæ continere *Formaliter* quando illa entitas effectus quam producant reperitur in ipsis causis. Sic *ignis* dicitur *Formaliter calidus*, quia calorem, quem producit etiam in se continet. *Virtualiter* autem dicuntur causæ continere effectum, quando possunt effectum illum producere, licet entitas effectus in ipsis causis non reperiat: sic piper, aut vinum virtualiter dicitur calidum, quia potest in homine calorem causare, licet vinum actu in se calorem non haberet.

Denique *Eminenter* causa tunc dicitur continere effectum, quando non æquivalenter tantum & virtualiter effectum continet, sed etiam est multo perfectior effectui, sublatis scilicet imperfectionibus quæ sunt in effectui. Sic sol *Eminenter* est calidus, quia & virtutem habet producendi calorem, & est calore perfectior. Item Deus *Eminenter* continet creaturarum perfectiones, quia sublatis imperfectionibus suis in se continet ut causa perfectissima,

IV. *Formaliter* sumitur effectus quando spectatur secundum se: *Radicaliter* autem vel *fundamentaliter* quando spectatur secundum causam, radicem, vel fundamentum. Sic *Risibile* sumptum formaliter est proprietas hominis, & à rationali distinguitur; *Risibile* autem sumptum radicaliter est idem quod rationale. Nam rationalitas est causa sive radix prima risibilitatis.

V. *Formaliter* etiam subinde significat idem quod per se, sive essentialiter; ita ut prædicatum quod dicitur convenire subiecto formaliter, sit in recto de definitione subiecti. Sic homo est formaliter animal: uti & rationalis; non vero hoc sensu homo est formaliter risibilis, vel albus, quia hæc hominis definitionem aut essentialiam non ingrediuntur.

CAPUT VIII.

Authores varii, etiam Recentiores in Philosophiam universam.

EX singulis Scholis & Nationibus aliquos antequam antiquos quam recentiores, qui in Philosophiam ferè universam scripserunt, ut hujus scientiæ studiosus non ignoret aliquos celebriores Scriptores, quorum notitiam aut delectum habere, pro sua vel aliorum institutione, commodissimum experietur.

S. Thomas Aquinas Doctor Angelicus, in libris de Cælo, Mundo, & aliis in illius Operibus etiam Theologicis passim explicatos.

Ioannes Duns Scotus Doctor Subtilis Ordinis Seraphici, in Philosophiam universam.

Curfus complutensis PP. Carmelitarum Discretorum.

Aegidius Romani, Ordinis S. Augustini, Philosophia.

Guilhelmi Philippi Lovanii in col. Liliensi olim Professoris, Philosophia, in qua modernæ etiam opiniones explicantur.

Guilhelmus van Siehem Ordinis S. Francisci Philosophia percommoda, etiam recentiora complectens.

Francisci Bone Spei Ordinis carmelitarum calculatorum, Curfus Philosophicus.

Emanuelis Maignan Ordinis minorum, Philosophia nova, sive curfus Physicus recentioribus multum insistentis.

Honorati Fabri Societatis *IESV* Philosophia & maximè Physica methodo etiam nova.

Francisci Suarez Societatis *IESV*, Metaphysica amplissima.

Scriptit etiam in Philosophiam *Casimirus Thibet*, Ordinis Capucinatorum.

Antonius Gaudinus, Gallus. *Raymondus Maister*, Gallus. *Ioannes à S. Paulo*, Hispanus. *Scipio Claremontanus*, Italus.

Cenalmus Digbaus, Anglus, in Philosophia observationes plurimæ novæ & ingeniosæ, & demonstratio immortalitatis animæ.

Petrus Cassendus, Gallus, in Philosophiam exquisita plurima.

Gemma Frisius ex Acad. Lovan. de Cælo &c.

Libertus Fromondus, ex eadem, Meteoræ, & *Aristarchus*.

N. Fournenc, Ord. Oratorii in Philosophia.

Contm.

Comimbricensis cursus Philosophiæ Col. Societatis IESU, Eman. Goetz.

Thomas Cajetanus Ordinis Prædic. in Philosophiam plurimam in comment. ad D. Thomam.

Christophorus Javellus, ejusdem Ordinis Prædicatorum, Philosophia Rationalis, Naturalis, Moralis.

Nicolaus Colbertus in Gallia Episcopus, Philosophia vetus & nova nuper edita.

Rodericus de Arriaga Hispani Lucronensis Societatis IESU, Cursus Philosophiæ universæ, editus anno 1632. Ex eadem Soc. scq. *Francisci Oviedo* Hispani Madritensis Philosophia universa, anno 1640. *Bartholomæus Amicus* Itali, in universam Aristotelis Philosophiam disputationes anno 1649. *Thomas Comptoni* Angli, Philosophia universa in Col. Angl. Leodii, anno 1666. *Balthazarus Tellez* Lusitani, Ulyssiponem. summa universæ Philosophiæ, anno 1675. *Cosmus Amanantini* Mediolanensis, summa Philosophiæ ex D. Thomæ doctrina, anno 1634. *Francisci Alphonsi* Hispani, Philosophia universa, anno 1649. *Francisci Freyre* Lusitani, Philosophia universa Tomo unico, anno 1644. *Alphonse de Perasse* Pervani, Cursus Philosophiæ, anno 1657. *Maginus Pasts*, Hispani, Cursus universæ Philosophiæ, anno 1659. *Petri Hurtadi de Mendoza* Hispani Commentarii in Philosophiam universam, anno 1657. *Richardus Lynceus* Galviensis, Hibernus, Philosophiam universam edidit in Hispania circa annum 1650. &c.

Materiæ quædam singulares & raræ. *Ferdinandi Casfrilli* Gaditani Soc. IESU, Magia naturalis, anno 1667. Ex eadem *Athanasii Kircheri* Germani, de Arte magnetica anno 1681. *Georgii Fournier* Galli, de arte navigandi anno 1652. *Joannis Baptiste Ferrarii* Scenensis, Flora, sive, de cultu florum anno 1655. *Matthæi Ricci* Maceratenis, de Elementis anno 1610. *Nicolai Cabez* Ferrariensis, Philosophia magnetica &c. anno 1650. *Joannis Eusebii Nirenbergi* Madritensis, Curiositas Philosophia, Theaurus mirabilium Naturæ, de Antipathia & Sympathia, anno 1658.

RECENTIORES ALII.

RENATUS *Cartesius* natione Gallus; professione Laicus: ab incunte ætate Mathesi & Philosophiæ incubuit, postea militiam secutus est; sed hac relicta ad studia est reversus, in quæ ut liberius incumberet; relicta patriâ, in Hollandiam ad Egmontium venit. ibique viginti quinque annis commoratus est. Post hæc Parisios reversus, multis, etiam in Aula, in pretio fuit. Sed cum Urbs tam frequens studiorum otio non haberet, & à Christina Sueciæ Regina multum sollicitaretur, ad eam in Sueciam profectus est: sed non diutius commoratus, in Urbe regia Stokolmii post paucos menses obiit anno 1650. ætatis suæ anno 54. Corpus ejus inde postea translatum, & in templo S. Genovevæ Parisiis sepultum est. Vir erat cartesius multum resoluti, & satis elegantis ingenii: adeo ut varia etiam prædium exoleta, quadam novitatis specie multum exornaverit. In suis Mathematicis passim ab omnibus, in Philosophicis ab aliquibus, in paucis Scholis, & non per omnia, recipitur: ab illo hi passim dicuntur Cartesiani, sive Corpusculatores, ut distinguantur, à Peripatheticis, qui Aristotelicis principiis potius adherent: aliquos ex utraque parte novos Scriptores mox referemus.

R. P. Arfæck. Tom. II.

Edidit *Cartesius*, Meditationes primæ philosophiæ, & principia, & Methodos, & Passiones animæ: Item, Meditationes Metaphysicas, & varia Geometrica. Post mortem editi sunt duo Tomi Epistolarum; & aliquid additum tractatui ejus de Homine.

Dissidet plurimum *Cartesius* à doctrina communi inter peripatheticos, circa Prima Philosophiæ Principia, existimans suas Idæas esse firmiores. Et in his contra eosdem statuit demonstrationem Dei, in eo quod habeamus claram Idæam entis à se. Discrepat etiam circa naturam & numerum Elementorum. Circa materiam & formam tam in animatis, quam inanimatis, quam statuit in varia variorum corpuseulorum dispositione. Circa actionem, & efficientiam novæ entitatis per causas secundas. Circa essentiam corporis naturalis, quam ponit in extensione actuali, & penetrabilitatis experite. Circa spatia realia sive extensionem Universi, quam statuit indefinitam. Circa Vacuum, quod asserit absolute esse impossibile. Circa qualitates Peripatheticas, quales nullas admittit: nec quantum apparet entitates Modales à Modificatis realiter distinctas. Circa Motum corporum, quem statuit de novo nullum fieri, sed eundem qui à mundi exordio fuit, corporibus motis communicari. Circa Animatorum sensationes, quas vult non in aliis membris fieri, sed in cerebro, sive glandula pineali: plura alia docet prædictis annexa.

Contra *Cartesii* Principia scripsit ex Acad. Lovaniensi Professor in Pædagogia Castrensi librum cui titulus, *Cartesius seipsum destruens*. In Academia Duacena illa passim non recipiuntur: uti nec in Academicis Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ. Illa quoque in multis insectatur *Gassendus*, *Moria*, *Sorberius* & plures aliique infra. Ex Academia Leydeni vehementer contra illa agit *Fridericus Spanhemius* Professor in libro, de novissimis circa res sacras in Belgio dissidiis, ubi circa paginam 76. citat plurimos Scriptores, & variarum Academicarum Decreta contra illa Principia tanquam in ordine ad Atheismum, &c. nimis periculosa, sic ille fusius.

Non pauci tamen varia ejus Principia in suis etiam Scriptis tuentur & alii varia naturæ Experimenta pro iis elucidandis operose examinant. Eo conducunt *Robertus Boyle* Scriptoris Angli, paradoxa Chymicophysica, & Hydrostatica: item, de coloribus, Historia fluiditatis & firmitatis, Experimenta physico-mechanica, &c. Item *Jacobi du Hamel* Tractatus de Corporum affectionibus anno 1679. pro doctrina *Cartesii* positive varia scripsit *Jacobus Rohault* in tractatibus physicis anno 1672. *Guilielmus Philippi*, *Callii*, *Cordemais*, *Clerfelier*, *Antonius le Grand*.

Sed contra *Cartesium* porro scripsit *La Grange*, Ordinis Oratorii: & in variis *P. Honoratus Fabri*. Item *P. Ignatius Gasto Pardies*, *P. Dinetus*, *P. Stephanus Natalis*, Gallus, in *Physicam veterem & novam*. *Potstremò D. Ludovicus de la Ville* in suo Libro gallicè contra *Cartesium*, dedicato Archiepiscopis & Episcopis Galliæ, ubi in Dedicacione adducit Decretum Regis Christianissimi in Concilio status habito Vercellis die 2. Augusti anno 1675. in quo declarat opiniones *Cartesii* posse deordinationem in Regno causare, quam expedit omnino prævenire: ac notum facit universitati Parisiensi se cupere ut maneat in resolutione suscepta, & hætenus conservata istas opiniones non recipiendi. Exhibet insuper Litteras Regis prohibentis

bentis ne Andegavi doceantur aut sushineantur opinio-
nes in principiis Cartesii fundatæ, quibus porro injun-
gitur istius loci Intendenti ut executioni manus adhi-
beat : hæc ille fufus.

Extat Decretum Romanum sacre Congreg. Indicis,
datum in Palatio Apostolico Quirinali anno 1663. in
Indice Librorum prohibitorum sub Alexandro VII.
quo decreto prohibentur &c. donec corrigantur varii
libri Renati Cartesii, ut de prima Philosophia, & plu-
ribus aliis ejus libris expressis in illo Decreto, cujus &
hic exemplar habemus. Sed hæc hætenus abundè pro
ut illi notitia totius Philosophiæ etiam modernæ.

CAPUT IX

SCIENTIÆ MATHEMATICÆ.

Partes, Axiomata, Ortus, Auctores.

PARTES sunt : Geometria speculativa, & practica.
Arithmetica, Algebra, Astronomia, Cosmogra-
phia, In sphaeram, Astrolabium, Optica, Catoptrica,
cylindrica, & Annularia, Architectura militaris, Ho-
rologia solaria, & alia practica.

Ex Mathesi, quia Philosophiæ germana est, pauca
hic Axiomata Geometrica ad aliquam ejus notitiam
delibandam adjicio.

Quæ eidem sunt æqualia, & inter se æqualia sunt :
Est Euclidis, & seq.

Quod uno æqualium majus, aut minus est, majus
quoque aut minus est altero æqualium, & contra.

Si æqualibus addas æqualia, tota erunt æqualia.

Si ab æqualibus demas æqualia, quæ remanebunt
erunt æqualia.

Si inæqualibus addas æqualia, tota erunt inæqua-
lia.

Si ab inæqualibus tollantur æqualia, quæ remanent
erunt æqualia.

Omnes Anguli recti inter se æquales sunt.

Parallelae lineæ communi perpendiculari utuntur.

Duæ rectæ lineæ spatium non comprehendunt.

Duæ rectæ lineæ nequeunt habere segmentum com-
mune : & omnes rectæ punctualiter se interse-
cant.

Mathematicus abstrahit à Materia.

Indivisibile additum indivisibili non facit majus.

Quolibet numero sumi potest major.

Omnis numerus seipsum metitur per unitatem.

Hæc sufficiant ad gustum aliquem hujus scientiæ,
quam ejus Cultores ex Josepho *Lib. 1. Cap. 3.* tradunt,
ut omnium antiquissimam originem duxisse ex nepo-
ribus Seth, qui cælorum ordinem, & syderum cursus
primi observaverint. Ex his autem post diluvium
emanasse ad Assyrios & Chaldæos, postea ad Græcos,
& præcipuè excultam à Pythagora Philosophorum
antiquissimo, uti & à Democrito, Platone, & Aristote-
le, & maximè ab Archimede, quem humanæ subtili-
tatis Apicem appellant.

Post Christum anno 70. *Claudius Ptolomæus* in A-
stronomia summus, & admirandus fuit, quem per lon-
gam temporum seriem secuti sunt alii, ac denuum *Eu-
clides*, cujus Scripta nunc præcipuè in Scholis mathe-
maticis traduntur, atque ante illum repertam esse ad-
mirabilem illam artem quam *Algebram* dicimus, sed
ab aliis recenter magis excultam, agnoscit noster *An-
dræas Tacquet*, qui & ipse in hac Provincia Flandro-

belgica non ita pridem eam Scientiam Scriptis illustra-
vit : uti & *P. Georgius à S. Vincentio*, ac *P. Agustinus
Gotteniez*, qui & Romæ Mathesim multis jam annis
summa cum laude publicè proficetur.

Scriptores quidam alii in Mathesim tam antiquioribus
quam recentioribus.

Petri Herigonii, Cursus Mathematicus in 6. Tomis
in 8. partibus anno 1644.

Francisci à Schooten Exercitationum Mathematicarum
Libri 5. in 4. Lugduni Batavorum anno 1657.

Gemma Frisii, Lovan. de Principiis Astronomiæ
Ejusdem Cosmographia in 4. Antverpiæ anno 1624.

Guido Valde, Problemata Astronomica, Venetæ an-
no 1609.

Joannus de Sacro-bosco Sphæra, cum Scholiis *Juan-
ni*, in 4. Antv. anno 1573.

Ismaelis Bulliardi, Astronomia Philosophica, Parisiis
anno 1645.

Roberti Flud, Microcosmus & utriusque Cosmi li-
storia, anno 1619.

Christophori Clavii Germani ex Soc. *IESU* Opera
Mathematicorum Tomi 4. anno 1612. Ex eadem Soc.

Andree Arzer Germani, Clavis Mathematicæ, anno
1675. *Bernardini Ginnari* Itali, Tabulæ perpetuæ horarum
ortus & occasus solis, anno 1617. *Christophori
Scheineri*, Germani, Disquisitiones Mathematicæ, de
Controv. novis, anno 1611. *Godofridus Francigenus*
Prov. Flandro-belgiæ, Problemata optica, anno
1630. *Theodori Moreti* ejusdem provincie Antverp.
Propositiones Mathematicæ de Celeri & Tardis, Navi-
bus & Armorum, anno 1635. *Hugonis Semplici*, Scoti,
& J. de Mathematicis disciplinis Lib. 12. & *Disquisitionum
Mathematicarum*, anno 1654. *Joannis Lantzi*, Ger-
mani S. J. Institutionum Arithmeticarum Libri 2. an-
no 1638. *Josephi Blancani*, Itali S. J. Dissertatio de Ma-
thematicarum natura, sphaera mundi, &c. anno 1624.
Matthæi Ricci, Itali S. J. Cosmographiæ, & Astro-
logiæ præceptiones &c. anno 1610. *Andree Tacquet*
Antverp. de quo supra, in Mathesim ferè universam
opera exquisitissima in 8. *Francisci Aguilonii* Brus-
selenfis Soc. *IESU*, Opticorum Libri 6. Obiit Antver-
piæ anno 1617.

CAPUT X.

THEOLOGIÆ UNIVERSÆ.

*Partes, Ordo, Materia, prout in cursu Theologiæ
per singulos annos distribuuntur.*

THEOLOGIA prout in Scholis nunc usurpata, primam
ferè originem, & ordinem accepit à *Petro Lom-
bardo*, qui dicitur, Magister Sententiarum. Fuit hic
vir eximie doctus, Universitatis parisiensis doctus, &
oraculum, natus in Lombardia, inde dicitur *Petrus
Lombardus*, postea creatus Episcopus parisiensis; obiit
ibidem Anno 1164. Scripsit & digessit Theologiam in
Quatuor Libros Sententiarum, quos varii intra refo-
rendi suis Commentariis illustrarunt. Sed nemo clarior
& illustrius quam *D. Thomas Doctor Angelicus*, qui præ-
terea edidit suam summam Theologicam, excellenti
ordine & methodo digestam in Primam partem, Pri-
mam secundæ, Secundam secundæ, & Tertiampar-
tem, quem ordinem jam passim Scholæ sequuntur.
Vixit & floruit centum circiter annis post *Lombardum*.

Obiit 7. Martii anno 1274. ætatis suæ anno 50. In Sanctorum numerum relatus à Joanne 22. anno 1323. & Doctoribus Ecclesiæ adscriptus à Pio V. anno 1567.

Hoc igitur ordine deductas omnes theologiæ Partes uti jam in Scholis traduntur supra reperies Tom. 2. Part. 1. per totam.

Ordo Cursus Theologici in singulos annos distributus.

Theologia Scholastica ubi per quadriennium à duobus Professoribus tota traditur.

Primo, Anno dicitur manè, de Deo uno, & trino, & de Angelis. Dicitur à meridie, de Justitia & Jure ab altero professore.

Secundo, anno manè, de Incarnatione. A meridie, de Beatitudine, & Actibus Humanis.

tertio, anno manè, de Sacramentis in genere, & tribus primis in specie, Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia. A meridie, de peccatis, Legibus, & Gratia.

Quarto, anno manè, de penitentia, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio. A meridie, de Fide, Spe, & Charitate.

Cursus theologiæ *Moralis* ubi per triennium absolvitur. Primo anno manè dicitur, de Deo, & Religione. A meridie, de Justitia & Jure.

Secundo anno manè, de Incarnatione, & Actibus humanis. A meridie, de Sacramentis in genere, & de Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Extrema unctione, & Ordine.

tertio anno manè, de peccatis, Legibus & Gratia. A meridie de penitentia, Censuris, Matrimonio. Materiam de Fide, Spe, & Charitate tertio anno commodè tradit idem qui Scripturam proficitur.

CAPUT XI.

Auctores in Theologiam Antiqui, & Recentiores.

In quatuor Libros Sententiarum petri Lombardi, de quo supra, scripsit ex Ordine Prædicatorum D. Thomas, Albertus Magnus, Guilielmus Durandus, Joannes Capreolus in libros sentent. tom. 4. &c.

Ex Ordine S. Francisci Joannes Duns Scotus, S. Bonaventura, Alexander Avenensis, Petrus Aureolus Card. Petrus Pofnamiensis Comment. in libros Sentent. Scoti. Hugonis Cavelli, in libros Sentent. Scoti, Annotationes & Scholia, &c.

Ex Ordine S. Augustini Egidius Romanus, Thomas Argentina, &c. Ex aliis varii, ut Joannes Major Doctor Paris, scripsit in 4. Sentent. anno 1509. Guilielmus Etlus Doctor Duacenus in 4. libros Sentent. tom. 4. anno 1616. &c.

Theologiam universam ordine novo jam in Scholis passim recepto scripsit præclare D. Thomas in sua Summa, de qua Cap. præcedentis initio. Post illum, & in illius Summam ex omnibus Scholis, & Nationibus theologiam ediderunt plurimi, ex quibus hic conor prout occurrunt, aliquos notiores adducere Thomæ Cajetani Card. Ordinis Prædicatorum commentaria in Summam D. Thomæ. Collegii Salmanticensis in Hispania Patrum Discalceatorum cursus theologicus editus Madriti anno 1631. Andrea Davallis Doctor

Parisiensis in D. Thomam romi 2. anno 1636 Joannis VVigers Doctor Lovaniensis theologia Univerfa anno 1629. Francisci Sylvii Doctor Duacensis Commentarius in D. Thomam, anno 1618. Joannis Malderi Episcopi Antverpiensis Opera Theologica in 1. partem, 1. secundæ &c. anno 1616. Francisci Bona Spe Belgæ ex Ordine Patrum Carmelitarum calceatorum, cursus theologicus. Alexander Pesantius Romanus, commentaria brevia in Summam. D. Thomæ Bartholomæi de Medina Ordinis Prædicatorum Commentarii Scholastici romo 2. anno 1618. Dominici Scoto Ordinis Prædicatorum Opera theologica, & in 4. Sentent. anno 1598. Dominici Bannez Ordinis Prædicatorum Opera theologica Tomi 3. anno 1614. Guilielmi Herinx Ordine S. Francisci Episcopi Iprentis, Summa totius theologiæ Scholasticæ & Moralis, anno 1660.

Caroli Josephi Tricassini ex Ordine Patrum Capucinatorum, Opera theologica, cum 20. rationibus potissimum ex S. Augustino pro vera arbitrii libertate. Eliqui Bassas Opera theologica & Lud. Caspensis ac Lud. a Dola de concursu Dei, ex eodem Ordine Joannis Driedonis Lovanii Operum theologicorum Tomi 4. anno 1656. Joannis Pauli Nazarii Ordinis prædicatorum in D. Thomam Tomi 4. anno 1621. Pacis Jordanii Opera Theologica Tomi 3. anno 1650. Petri à S. Iosepho Idæa theologiæ speculativæ & moralis in 12. an. 1640. Philippi Gamachai D. Sorbon. summa Theologica, Parisius anno 1627. Raphaëlis Aversa Opera in Partes Theologiæ pleræque.

Matthæus Kellsionus Anglus Doctor Duacenus in 3. partem D. Thomæ. Alphonsus Curiel, Salmanticensis in D. Thomam. Guilielmus Mercerus in Acad. Lovaniensi, commentaria in 3. partem D. Thomæ. Theodorius Smising ex Ordine S. Francisci de Deo uno & trino, Tomi 2. Egidius de Presentatione, Lusitanus, ex Ordine S. Augustini, de Beatitudine corporis Tomi 3.

Thomæ Hurtado Ordinis prædicatorum, Resolutiones Morales & Scholasticæ. Joannis Baptista Gonet Ordinis prædicatorum, clypeus Theologiæ Thomisticæ. P. Contenson ejusdem Ordinis Theologia recentior. Ex eodem Ordine prædic. in varias Theologiæ partes scriplerunt. Alexander Seville Ant. de libero arbitrio contra Jansenii Doctrinam. Didacus Alvarez, de auxiliis. Vega, de justificatione. D. Antoninus, Summa; Mariales, Bibliotheca Theologica. Idephonsus in D. Thomam Tomi 3. Barthol. Medina in eundem, alique.

Theologia Moralis, per Antoninum Dianam Panormitanum Clericum Regularem, Resolutionum Moralium Partes 12. Tomis 5. in fol. anno 1640. &c. Emanuelis Rodriguez summa Casuum conscientiarum in 4. anno 1614. Francisci Bordoni, Consilia Regularia in fol. anno 1641. Henrici de Vilalobos Hispani, Theol. Moralis partes 2. in fol. anno 1640. Joannis Cayamuel Hispani in Regulam S. Benedicti; ejusdem Theologiæ Fundamentals, Moralis, Regularis, Tractatus varii anno 1646. Laurentii Portel, Ordinis S. Francisci Dubia Regularia, & Responiones morales in 8. anno 1634. Ex eodem Laurentii de Peyrins, de Privilegiis Regularium &c. anno 1643. Bosco, de Sacramentis &c. alique.

Ludovici Miranda, Manuale prælatorum Regularium in fol. an. 1617. Martini Navarri ab Azpilqueta,

in 4. & 8. Tomis. Confessorum, Manuale Confessoriorum &c. anno 1588. &c. *Martini Bonacina*, Casuum conscientiarum Tractatus absolutissimus in Tomis 2. in fol. anno 1628. &c. *Petri Marchant* Resolutiones & Tribunal conscientiarum, in fol. anno 1642. *Petri Binsfeldii*, Enchiridion Theologiæ Pastoralis in 8. anno 1604. *Rufii Bensonii* Speculum Episcoporum, in 4. anno 1595. *Sylvestri Prieratis*, Summa, partes 2. in 4. anno 1554. *Stephani à S. Paulo* Ord. Carmelitarum Caleat. Theologia Moralis in 2. anno 1664. *Basilius Pontius* Ordinis S. Aug. de Matrimonio, & *Marcus* de Sacram. Ordinis.

Theologiam Universam ex Societate in lucem dederunt sequentes. *Franciscus Suarez* Hispanus Granatensis Tomis 12. non magis amplè quam solidè, obiit anno 1617. ætatis ferè 70. Societatis inite 54. *Gabriel Vasquez* Hispanus, Tomis 10. cum ceteris ejus operibus, obiit anno 1604. ætatis 55. Theol. docendæ 29. *Adamus Tannerus*, Germanus, Tom. 5. obiit anno 1632. ætatis anno 60. *Rodericus de Arriaga*, Hispan. Cursus Theologicus, obiit anno 1667. *Franciscus Amicus* natione Italus, edidit Cursum Theologicum Tom. 8. obiit anno 1651. ætatis 70. *Thomas Compagnus* Anglus Cursum Theologiæ accuratum edidit in Col. Angl. Leodii Tomis duobus. *Gregorius de Valencia* in Summam universam D. Thomæ. *Jacobus Granadus* in eandem. *Joannes de Salas* Hisp. in Theol. fere universam, uti & *Gaspar Hurtadus*, & *Franciscus Oviedus*, & *Joannes de Lugo* Card. *Ludovicus Maranus*, *Martinus de Esparza* Italus, *Luisius Turrianus* Hisp. anno 1635. &c.

Summam Theologiæ Scholasticæ brevem ex eadem Societ. edidit *Martinus Becanus* Germanus, *Honoratus Fabri*, Gallus. *Christophorus Haunoldus* Germanus. *Joannes Propositus* Belga Atrebat. magnam partem Theologiæ edidit anno 1634. ætatis 63. *Paulus Sherlogus* Hibernus scripsit de scientia media. *Petrus VVadringus* etiam Hib. scripsit librum de Incarnatione; alterum de Contractibus. *Sfortia Pallavicinus* Cardin. edidit magnam partem Theologiæ Scholasticæ, uti & *Dicaftillo* Ital. *Antonius Terillus* Anglus, de Fundamento Theol. Moralis sive Conscientia probabili Leodii. *Leonardus de Penafiel* natione Peruanus, origine Hispanus, scripsit de Deo uno & trino, de Fide, de Incarnatione. *Matthæus de Moya*, Quæstionum moralium selectarum Tomos 2. *Tho. Sorbuellus* Anglus Analyfim fidei,

Theologia Moralis universæ Opus absolutissimum ex S. J. edidit *Paulus Layman* Germanus Lib. 5. & *Vincen-tius Fullincus*, Tomis 2. & *Joannes Azor* Institutionum moralium Tomis 3. & *Valerius Reginaldus*, Præxim fori Penitentialis Tomis 2. *Thomas Sanchez* S. J. (non *Joannes*) de Matrimonio Tomos 3. In præcepta Decalogi Tom. 2. Conilia moralia Tom. 2. *Paulus Comistoglus* Responsa Moralia, & de Contractibus. *Franciscus Toletus* Card. Summam casuum conscientiarum. *Ferd. Castropalans* Theologiam moralem admodum accuratam. *Georgius Gobat* Experimentias Theologicas, & Quinarium tractationum Theologicarum. *Hermannus Busenbau*, medullam Theologiæ moralis in 8.

In Provincia *Flandro Belgica* in varias Theologiæ partes scripsit *Leonardus Lessius* patriâ Brechtanus in Brabantia, de Justitia & Jure, & ceteris virtutibus Cardinalibus, de Beatitudine, & Actibus humanis &c. Opuscula etiam varia de Gratia, prædestinatione,

summo Bono, providentia Numinis, perfectionibus divinis &c. Obiit anno 1623. ætatis 69. *Aegidius à Coninck* Belliolanus scripsit de Sacramentis & ceteris Tomis 2. De Actibus supernaturalibus: Fide & charitate Libris 4. de Absolutione moribundæ & jus defensione. De Deo Trino & Incarnato, opus posthumum: obiit Lovanii anno 1633. *Martini Boerserus* Boxtellanus, de Conscientia. *Ludovicus de Scheldere* Brugensis, de principis formandæ conscientie Tractatus 6. & Synopsim Theologicam de Sacramentis. Obiit anno 1667. *Franciscus van der Veken*, Auerperpiensis, de Deo uno & trino. De simplicitate & libertate Dei. *Ignatius Derkennis* Auerperpiensis, de Deo uno & trino. Positiones sacras de Eucharistia &c. *Philippus de Hornes*, Præcipuas controversias in forma Theilum deductas. *Cornelius Hazæeri* in Theologia fidei controversiis Opera varia. *Michael von Traub*, elaboravit Compendium Resolutionum Antonomæ Dianæ. *Maximilianus Ledem* de Attritione &c. & *Aegidius Elfrix*, varios Tractatus Theologicos in Controversiis modernis. *Jacobus Trinius*, Auerperpiensis; & *Cornelius à Lupide* Bucholdianus, plurimas spectantia in Scripturam universam; & alia in aliis Operibus.

Scriptores in Controversiis Theologiæ modernis.

Circa controversias Theologiæ modernas, scripti in Belgio, de Attritione Tractatus varios. *Christianus Lupus* & Franc. *Farvacquez* Ordinis S. Augustini, uti & de eadem contra scripsit variis Tractatibus *Maximilianus Leacnt*, & *Aegidius Elfrix* Soc. IESU. De Methodo remittendi & retinendi peccata E. D. *Gummarus Huygens* Lovanii: Et contra *Franciscus Carolus Reymakers* in Responsione brevi &c. De eadem *Franciscus Jacobs*, Quæstio Theologica, An & quando neganda sit, aut differenda Absolutio Penitentis. De eadem alterius eruditissimi *Prosejus* libris, cui Titulus: Praxis Solida retinendi peccata.

Francisci Simonis, Status, origo, & scopus Reformationis &c. circa administrationem & usum Sacram. Penitentia *Ejusdem*, de Fraudibus Hæreticorum, Pars prima, secunda, &c. *Mucarus Havermans* Obsequium Præmonstratensium, circa Prædicta, Epistola Apologetica ad Innocentium XI. Item, Examen libelli, Pentalogus Diaphoricus: & alia Opuscula: nec non Tyrocinium Theologiæ moralis, anno 1675. *Laurentius Neesen* Theologia moralis Christiana de Sacramentis. Circa obligationem concionem & Sacrum audiendum Paræcia propria, Libellus cui Titulus, Obligatio illa clarè demonstrata. Huic oppositus libellus *Exaltatus* canonum &c. contra hunc *Christophorus Philalethi*, iusta defensione &c. Postea prodit nova Canonum exhibitio, stabilita per *Christianum Lupum*: deinde ejusdem *Christ. Philalethi*, deductio Juris Passorum. Accesserunt *Analecta Privilegiorum*, & *Jurum Regalarium*, per R. P. privilegiorum professorem.

Nicolaus du Bois, tractatum edidit in 4. Circa propositiones 45. ab Alexandro VII. prohibitas, eorumque Auctores. Motivum Juris: Circa obligationem Concionis & Missæ in paræcia: Circa Monita familiaria, & plura alia, ac novissimè de obligatione libelli Sacramentalis. *Gulielmus le Maire*, statuta libellis Exregis.

Hand
ki

The
log.

D. 11

De Charitate, libellus, Ignis Fatuus. Contra Libellus, Ignis fatuus extinctus, per *Campianum Florum* anno 1679. *Albertici vanden Kerckhove*, Theologo. Bernardino disquisitio de Attritione, amore &c. *Christianus Alerbinus*, de peccatis Ignorantia, an eaque est juris naturæ liberet à peccato, per tres partes solidè deductum. Mala fides Auctoris anonymi, per *Danielem Campfordum*. Doctrina mira ac nova &c. per *Vicum Ioson*.

Wilhelmus Sandes, Confutatio Triumvirorum, circa Propositiones 65. ab Innocentio XI. prohibitas, eorumque Auctores. Dehis denuò à *Petro Moens* quidam editum. *Henrici Noris*, Apologia Augustiniana. *Præmonis Neuffer*, Germani, Prodromus velitaris contra vindicias Augustinianas &c. Sunt & aliorum temporum libelli in variis Controversiis editi.

CAPUT XII.

Notitia specialis circa praxim Curia Ecclesiastica, præsertim Romanæ.

Doctrinæ Theologicæ, ac juris Canonici plurimum annexa est cognitio *Fori Ecclesiastici*, & quo modo diversa causa ad diversa Tribunalia referri, & in his iudicari debeant. Cum enim Christi in toto orbe Vicarius nequeat per se tot tantarumque causarum discussionem & iudicium exercere, varias Romæ constituit Congregationes sive Tribunalia sibi subordinata, quorum singula de certo genere causarum sententiam ferant, sua deum auctoritate comprobant. Horum notitia quanto difficilior est, tantò erit hic in unum collecta commodior.

I. Congregatio Cardinalium sanctissima Inquisitionis erecta fuit à Paulo III. per Constitutionem quæ incipit, *Leet*, an. 1542. Et eadem denuò restituta à Sixto V. constit. quæ incipit, *Immensa*, anno 1587. Et habetur in Tomo 2. Bullarii Laertii Cherubini.

Ad hanc Congregationem pertinet Inquisitio hæreticæ pravitatis, & potestas citandi, procedendi, sententiandi, & definiendi in omnibus causis tam hæresim manifestam, quam schismata, apostasiam à fide, magis, sortilegia, divinationes, Sacramentorum abusus, & quæcumque alia, quæ etiam præsumptam hæresim sapere videntur concernentibus, non solum in Urbe, sed etiam in universo terrarum orbe ubi Christiana viget Religio, super omnes Patriarchas, Primates, &c. Sic habet Bulla supra citata. Unde etiam ad hanc Congregationem deferuntur examinanda, & censuranda, qualitas Doctrinæ quæ in quæstionem vocatur, uti patet ex pluribus ejus Decretis etiam recentioribus.

Cardinalium in hac Congregatione assistentium quidquid major pars decernit validum est, perinde ac si omnes illic convenissent, & major pars consensisset. Ita *Barbosa* ex Pii IV. Constitutione 79. quæ incipit, *Com*, an. 1564. Ubi addit, hanc Congregationem appellationes ab aliis Inquisitoribus audire, & suos Inquisitores ubivis locorum deputare.

II. Alia est Congregatio pro Interpretatione Concilii Tridentini. Hæc erecta fuit primum à Pio IV. Constit. Quæ incipit, *Alias nonnullas*, anno 1564. Tomo 1. Bullarii, & deinde restituta à Sixto V. Constit. 74. *Immensa*, an. 1586. in qua istius Congregationis nomen & potestas his verbis declaratur. Eorum qui-

dem Decretorum, quæ ad Fidei dogmata pertinent interpretationem nobis ipsis reservamus. Cardinalibus verò Præfectoris interpretationi, & executioni Concilii Tridentini, si quando in iisquæ de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudiciis, aliisque hujusmodi statuta sunt, dubietas, aut difficultas emerferit, interpretandi facultatem, Nobis tamen consultis, impertimur.

Hinc Congregationis Concilii Tridentini Declarationes ad instar legis communis solent allegari. Illis etiam plurimum Rota Romana deferre solet, nec eas ullo modo in dubium revocare, ut ostendit *Barbosa* in sua summa Apostolicarum decisionum.

Sed hic ad praxim specialiter notandum est, iustu Urbani VIII. anno 1621. Congregationem hanc mandasse ac præcepisse, hujusmodi Declarationibus tam impressis, & imprimendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse in iudicio, vel extra à quoquam adhibendam, sed tantum illis quæ in authentica forma, solito sigillo & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium munitæ fuerint. Cujus declarationis verba transcripta habet Ant. Diana Resol. Moral. Part. 5. Tr. 2. Resol. 96.

III. Congregatio altera est quæ dicitur, *Sacrorum Rituum*, ad quam referenda sunt quæ spectant ad ritus, ceremonias, aliaque ad divinum cultum pertinentia. Hæc erecta fuit à Sixto V. in Constit. 74. quæ incipit, *Immensa*, anno 1587. cujus officium, potestas, & procedendi modus, ex sequentibus ipsius Bullæ verbis authentice exponetur.

Quinque Cardinales delegimus quibus hæc præcipue cura incumbere debeat, ut veteres Ritus sacri ubivis locorum in omnibus Urbis, Orbisque Ecclesiis, etiam in capella nostra Pontificia, in Missis, divinis Officiis, Sacramentorum administratione, ceterisque ad divinum cultum pertinentibus à quibuscumque personis diligenter observentur, ceremoniæ, si exoleverint, restituantur, si depravatæ fuerint, reformentur. Libros de sacris Ritibus, in primis Pontificale, Rituale, Cæmoniale, prout opus fuerit, reforment, & emendent. Officia divina de Sanctis Patronis examinent, & Nobis prius consultis, concedant, diligentem quoque curam adhibeant circa Sanctorum canonizationem, Festorumque dierum solennitatem, ut omnia ritè & rectè, & ex Patrum traditione fiant, &c.

Hæc tamen congregatio non concedit Litteras remissoriales pro formanda inquisitione ad canonizationem Sanctorum auctoritate Apostolica, nisi prius expediantur Litteræ Apostolicæ in forma Brevis eidem congregationi directæ, ut notat *Sellius* in selectis canonicis Cap. 1. Num. 77.

Non solet etiam passim concedere in Officiis ab ea approbandis Antiphonas, Versiculos, Responsorias, Hymnos, & alia similia propria, præter Lectiones secundi nocturni, ut tradit *Lezana* ex actis congregationis Rituum.

Neque solet approbare aliquas Litanias præter ordinarias impressas in Breviario, & eas quæ de B. Maria recitantur in Ecclesia Lauretana. Idem in summa *Quæst. Regular. Tom. 3.*

Congregatio Rituum Memorialia non recipit, nisi porrigentes sint Procuratores habentes mandata, aut litteras legitimas ad tractanda negotia. Singula prædicta

dicta in praxi notanda sunt, ut sciatur in quibus, & quo modo ad hanc Congregationem recurrere oporteat.

Postremò notandum, Decretis, declarationibus, & decisionibus hujus Congregationis fidem in iudicio vel extra non deberi, nisi in authentica forma cum sigillo & subsignatione Cardinalis Præfecti munitæ fuerint, ut statutum est iussu Urbani VIII. anno 1632. prout supra de Congreg. pro interpretatione Tridentini.

IV. Accedit his *Congregatio de Propaganda Fide*, quæ constat certo numero Cardinalium, Prælatorum, ac Regularium, primum erecta à Gregorio XV. per Constitutionem, quæ incipit, *Inscrutabili*, anno 1621. in qua constituitur 12. Cardinales, & alios Officiales, ac certis redditibus dotavit, ut Congregatio illa intenderet negotiis, rebus ac personis Missionum, & aliis quæ ad Fidei Catholicæ propagationem conducunt: quorum singula in particulari ex ipsa Pontificis Constitutione hic breviter describo.

Nos ut majori cum vigilantia, cura, & fervore opus profequi possimus, & in posterum successores nostri: nonnullorum venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium peculiari sollicitudine negotium committendum duximus. prout tenore præsentium committimus, & demandamus, Volentes ut in unum Congregati, adhibitis etiam aliquot Romanæ Curie Prælati, & Religiosis viris, ac Secretario, in commune consulant, tantæque rei nobiscum invigilent, &c. Quod ut commodius præstari possit, semel coram Nobis, ac bis saltem in domo antiquioris eorum quolibet mense congregentur, omniaque ac singula negotia ad Fidem in universo mundo propagandam pertinentia cognoscant & tractent; & graviora quæ in prædicta domo congregati tractaverint, ad Nos referant; alia verò per seiplos decident, & expediant pro eorum prudentia. Missionibus omnibus ad prædicandum & docendum Evangelium & Catholicam doctrinam superintendant, Ministros necessarios constituent & mutent. Nos enim tam præmissa, quam omnia & singula desuper necessaria & oportuna agendi & exequendi liberam & amplam potestatem Apostolicâ auctoritate præsentium tenore concedimus.

Constituit idem Pontifex ut litteræ & scripturæ omnes dictæ Congregationis gratis & absque ulla mercede expediantur. Hæc non parum, ubi res postulat, ad Missionarii instructionem conducent.

V. Sunt & alia Tribunalia minus communia, prout est *Cancellaria Romana*, quæ maximè versatur circa Ecclesiastica Beneficia, & Officia, quæ à Sede Apostolica dependent. Unde & eorum causas audire: insuper Cameræ Apostolicæ jura curare, & exequi consuevit.

Rota Romana est tribunal ad quod referuntur Quæstiones difficiliore in negotiis Ecclesiasticis, & aliis urbis Romanæ, quæ in utramque partem debitè examinantur, & ab Auditoribus Rotæ de illis demum fertur sententia, quæ passim dicitur, *Decisio Rotæ Romanæ*. Varias hujus Rotæ decisiones inter alios adducit *Barbosa*, *Lezana*, & *Diana* parte undecima ad Tractatus miscellaneos in fine.

VI. Pro Foro interno, & quibusdam facultatibus & gratiis annexis, pridem erecta est *Pœnitentiaria Romana*. & confirmata à Sixto IV. Paulo III. & Julio III. in Constit. *Rationi congruit*, anno 1558. Præest illi

Cardinalis qui dicitur, Major Pœnitentiarius, quæcultates & gratias elargitur, & signat. Alii ibidem Confessarii ex diversis Nationibus congregati, absolvendis pœnitentiis ex quacumque orbis Christiani partibus Romam adventantibus cum ampla facultate operam assiduam præstant. Praxim & facultates hujus Pœnitentiariæ accuratè exhibuimus supra *Part. 4. Tract. 4. Cap. 8. §. 5.* Et ex illa Modum procedendi, ac formandi supplicationes & Expeditiones in his Tribunalibus facile perspicias.

Habent & Ecclesiæ particulares sua Tribunalia, in quibus judicantur Cause Fori Ecclesiastici, ac sunt variae quæ pertinent ad matrimonium, divortia, simoniam, usuram, hæresim, apostasiam, sacrilegium, delicta Clericorum, immunitatem Ecclesiasticam, &c. miles, quæ referuntur ad Curiam Episcopalem. In hoc Tribunali præcipue sententiam fert ipse Episcopus, & Officialis, cum Secretario, & aliis qui ad hoc iudicium adhibentur. Has causas fori Ecclesiastici illi citam de Judici Laico ad se pertrahere, sub gravibus censuris pœnis in Bulla Cœnæ contentis. Quando tamen devenit ad pœnam sanguinis, solet reus tradiri manus potestatis secularis. Sed ex his, ceterisque hæcibus traditis, ante omnia sollicitè discamus, quo modo ipsi ante Tribunal supremi Judicis demum secuti compareamus.

PROSECUTIO.

Hujus Idææ Scientifiæ ad ceteras Facultates & Scientias Controversiarum, Interpretum, Commentariorum, Asceticorum, Human. &c. in eodem genere.

Quoniam intellexi quam habeatur passus gratia & opportuna, ac instar thesauri aut Bibliothecæ portatilis, prior illa Idæa Scientiæ Theologiæ, Juridicæ, ac aliarum annexarum, cum Novissimis Auctorum selectiorum in Partes singulas, Impellere nunc ulterius ut ex plurimorum voto idem præsentium exponendis ad communem notitiam ceterarum Facultatum Tractatibus, & Auctoribus qui materiam singulas in particulari tractaverunt. Ingens enim hoc est commodum pro vario variorum ulu tam pro Mathematicarum notitia, quam pro Auctorum in omni genere lecturæ: qui pro ulu particulari magis accommodati sunt: diu multumque indagantur, & cum errore ac dispendio alii & alii sæpe comparantur, nisi oportuna delectu sub unum aspectum expositi habeantur.

Controversiarum Variarum contra Hæreses, Scriptores variis hujus præsertim seculi.

Patres ac Scriptores antiquiores contra omnes hæreses suorum temporum Hæreses ab exordio Ecclesiæ ordine temporis expositos habes in hujus Operis Tomo 1. circa finem. Recentiores aliquos in communi materia hic proponemus.

Robertus Bellarminus Card. ex Soc. IESU scriptor Tomos complures De Controversiis Christianis adversus hujus temporis Hæreticos, opus sanctè utilissimum & toti Ecclesiæ utilissimum.

Thomas Stapletonus Anglus, Doctor Duvernois scripsit de principiis fidei, contra Wistacherum, præ auctoritate Ecclesiastica, & alia plurima ac utilissima Tomis 5. in fol. comprehensa.

Jodoocus Coccius, edidit Controversiarum Tom. 2. in folio anno 1601.
 Zacharias Boverius edidit demonstrationum veræ fidei Tom. 2. in folio, & Consultationem orthodoxi in 8.
 Antonius Peres, Authentica Evangelii Fides in 4. anno 1626.
 Arnoldus Meshonius, Historia Anabaptistica in 4. anno 1617.
 Bunderus à Gandavo, De dissidio Hæreticorum, in 8. an. 1590.
 Cuneri Petri D. Louan. Controversiæ in 8. anno 1583.
 Franciscus Agricola, Propugnaculum Fidei: de primatu S. Petri, de verbo Dei scripto & non scripto &c. in 8. 1477.
 Franciscus Hallier, Defensio Ecclesiasticæ hierarchiæ, in 4. an. 1632.
 Franciscus Sonnius Demonstratio Religionis Christianæ in folio anno 1562.
 Franciscus Sylvius D. Duacenus, de Præcipuis Controversiis Fidei, in 4. anno 1638.
 Georgius Ederus, Malleus Hæreticorum in 8. anno 1581.
 Guilielmus Lindanus D. L. Panoplia Evangelica in folio. Christomachia Calvinistica &c. in 8. anno 1584.
 Guilielmus Reginaldus, Calvino-Turcismus in 8. anno 1597.
 Henricus Octavus Rex Angliæ, antelapsus in Hæresim, Assertio septem Sacramentorum contra Lutherum.
 Henricus Sedulius, Præscriptiones adversus Hæreses, in 4. anno 1606.
 Jacobus Hamelius, de Religionibus diversis non admittendis, in 8. anno 1589.
 Joannes Lensæus, de persecutione piorum, de officio Christiani in persecutione contra falsos patriotas, de Purgatorio, Satisfactione &c. in 8. anno 1578.
 Joannes Malderus Episcopus Antverpiensis, Antisyndica, sive Adversiones in Synodum Dordracenam in Hollandia, 8. anno 1620.
 Lucas Wadingus Hib. Min. Apologeticus.
 Michael Naucclerus, de Monarchia divina Ecclesiastica, & sæculari Christiana, in folio Tom. 2.
 Nicolaus Sanderus, de Schismate Anglicano, de visibili Monarchia, de Sede Apostolica, &c. anno 1610.
 Odouardi Westoni, Sanctuarium juris Pontificii in 8. anno 1613.
 Petrus Caletinus, de arcibus Catholicæ veritatis, in folio anno 1612.
 Salomonis Theodati, pacificatorium dissecti Belgii in 8. anno 1613.
 Thomas Zovius, de signis Ecclesiæ, Tomis 3. an. 1592.
 Ex Soc. Jesu inter plurimos, Martinus Becanus, Manuale controversiarum in 4. Et Compendium manualis controversiarum in 16. aliæque anno 1625.
 Franciscus Costerus Mechliniensis, Enchiridion Controversiarum præcipuarum. Et Apologia pro Enchiridion contra Franc. Gommarum Calvinistam in 8. anno 1604.
 Carolus Scribanus, Bruxellensis, Orthodoxæ Fidei controversiæ, de scriptura, Traditionibus, Judicæ controversiarum, Invocatione Sanctorum, miraculis, &c. in 8. an. 1622.

R. P. Arsdæ. Tom. II.

Adamus Contzen, de unione & synodo Evangelicorum, de vera & falsapace Germaniæ, defensio Belarmini de gratia, &c. in 8. anno 1618.
 Antonius Posselvinus, Atheismi Hæreticorum hujus temporis refutati &c. in 8. an. 1586.
 Edmundus Campianus, Anglus, Rationes decem, Fidei Catholicæ Academicis Angliæ, in 12. anno 1631.
 Franciscus Turrianus, defensio pro Canonibus Apostolicis, de Ecclesia & ordinationibus Ministrorum, de Eucharistia, defensio locorum Scripturæ, & primatus S. Petri supra Concilium, &c. in 4. & 8. anno 1580.
 Gregorii à Valentia, Controversiæ, in folio anno 1610.
 Henricus Fitz-Simon, Hib. Britonomachia Ministrorum, in 4. an. 1614.
 Heribodus Rosvoeydus, Ultrajectinus, de fide Hæreticis servanda, Lex Talionis contra Causo-bonum, Syllabus malæ fidei Capellianæ, Elixir Calvinistarum &c. in 8. an. 1621.
 Jacobi Gordoni, Controversiarum Epitome in 4. anno 1612.
 Jacobus Gretserus, Defensio Controversiarum Belarmini Tom. 2. in fol. & alia plurima.
 Joannes Bagotius, Apologeticus fidei, in fol. anno 1645.
 Joannes Dyrasus, pro Rationibus Campiani contra Wittacherum, in 8. anno 1582.
 Leonardus Lessius, Flandro-Belga, Disputatio Apologetica de Potestate Pontificis Romani, in 4. Consultatio fidei capellendæ, de Antichristo &c. in 8. an. 1614.
 Maximilianus Sandaus, Demonstratio ad Controversias Hollandicæ prodroma. Hydrus Hollandicus &c. in 8. anno 1619.
 Nicolaus Serrarius, Trihæresim, Minerval pro Trihæresio, de Lutheri Magistro, Lutheroturcicæ orationes &c. in 8. anno 1604.
 Cornelius Hazart, Aldenardensis, de Invocatione Sanctorum, Flandricæ, de Caremoniis Missæ &c. de extrema Unctione, de Purgatorio, de Reliquiis, Pergrinationibus, Eucharistia, Confessione auriculari, cultu imaginum, de jejuniis Ecclesiasticis, ejusque Ceremoniis, &c. præter alios Tractatus plurimos contra variorum Ministrorum impugnationes & errores.
 Petrus Cottonus, Gallus, Gallicæ de Missæ Sacrificio, Apologetia pro Matre Dei, Epistola Apologica pro fide Catholica, de modo agendi cum Hæreticis, defensio Concilii Tridentini, Epitome Controversiarum, & alia plurima circa annum 1618.
 Petrus Canisius, Belga-Neomagensis, edidit Summam doctrinæ Christianæ, Commentaria de verbi Dei corruptelis, & plura alia contra sui temporis in Germania hæreticos circa annum 1571.
 Nicolaus Romani, Brugenis, Calvini effigies centum coloribus ad vivum expressa, de prædestinatione & justificatione, item Calvini confessio ex eculeo, Ant. in fol. an. 1623.
 Præter alios Tractatus plurimos ubique editos contra variorum Hæreticorum impugnationes & errores.

N n Inter-

Interpres in Sacram Scripturam.

IN Scripturam ferè totam ex Antiquioribus scripsit, Rabanus Maurus. Anselmus Laudunensis, Hugo Cardinalis, Strabus. Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusianus, D. Thomas in Epist. Pauli, Job, eisdem Catena, postilla in Genesim &c.

Alphonsus Tostatus, Tomis 14. in fol. anno 1596.

Cornelius Jansenius, Gandensis Episcopus, Tom. 3. in fol. an. 1613. Antverpiæ.

Franciscus Lucas, Tomos 4. in fol. anno 1606. Antverpiæ.

Guilielmus Estius, Doct. Duacenus, Annotationes & Commentaria in Scripturam, &c. in fol. an. 1629. Duaci &c. *Jumillus*, in totam Scripturam, breviter in 12.

Thomas Cajetanus, in omnes Epistolas Canonicas Acta Apostolorum, Quatuor Evangelistas, &c.

Hugonis de S. Charo, in Novum & Vetus Testamentum, Tomi 8. in Fol. anno 1621. Sunt & alii in varias Scripturæ partes ex omnibus Scholis & Nationibus tam Antiqui, quam recentiores innumeri.

Ex Societate qui in plerisque Scripturæ partes scripserunt aliquos recenseo.

Cornelius à Lapide, Belga Bucholdianus, obiit Romæ anno 1637. ætatis suæ supra septuagesimum, scripsit Commentaria copiosa in universam ferè Scripturam Antverpiæ apud Nutium & Meursium, & alibi sæpius recusa.

Jacobus Tirinus, Antverpiensis, scripsit Commentarium in totam Scripturam Veteris ac Novi Testamenti, &c. Tomis 3. in fol. Ant. 1632.

Joannes Mariana, Scholia Brevia in Vetus & Novum Testamentum.

Andrea Pini, Sacra Scripturæ Selecta.

Antonii de Escobar & Mendoza, Vetus & Novum Testamentum Commentariis illustratum.

Emanuelis Sà, Notationes in totam Scripturam.

Henrici Marcellii, Theologia divina Scripturæ.

Jacobi Bonfrerii, Onomasticon locorum Sacra Scripturæ: & Pentateuchus Moysis Commentario illustratus, & in Evangelia.

Joannis Eusebii Nierembergii, de Origine Sacra Scripturæ: Stromata S. Scripturæ.

Joannis Stephani Menochii, Brevis explicatio sensus literalis, totius S. Scripturæ.

Martinus Antonii del Rio, de difficilioribus S. Scripturæ locis, Tomi 3. item Adagia veteris Testamenti.

Nicolani Serarii, Prologomena Biblica, &c. in Lib. Machab. de Epistolis B. Pauli. Item de S. Paulo, & proditore Juda.

Benedicti Pereris, in Genesim, commentariorum Tom. 4. & de Benedictionibus Patriarcharum Lib. 1. &c.

Joannes Baptista Villalpandus, Tom. 2. & 3. in Ezechielem, accurate de templo, & apparatu urbis Hierosolymæ tractat.

Joannis de Pineda, Salomon Prævius, seu de rebus Regis Salomonis Lib. 9. & in Ecclesiasticum Tom. 2.

Balthasaris Corderii, Catena Græcorum Patrum Tom. 3. Item Symbola Græcorum PP. Tom. 2.

Dionysii Petavii, Paraphrasis omnium Psalmorum græcis versibus cum interpretatione Latina.

Joannis Lorini, Commentaria in omnes psalmos Tomis 3.

Roberti Card. Bellarmini, in omnes Psalmos Commentarius.

Thomas le Blanc, Commentarius amplissimus in omnes Psalmos, Tomis 5. & eorum in Psalmum 22.

Ferdinandi Quirini de Salazar, Explicatio Proverbia Salomonis Tom. 2.

Joannis Maldonati, Commentarius in Cantica, & Sapientiam, in Ecclesiastem, in omnes Prophetas majores, & Baruch.

Ottaviani de Tuso, in Ecclesiasticum commentaria in Capita 18.

Adami Contzen, Commentaria, in quibus sensus literalis adversus omnes infideles vindicatur, ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas.

Alphonsi Salmeronis, in universam Evangelicam Historiam.

Sebastiani Barradii, itinerarium filiorum Israël in Ægypto in terram promissionis. Item Commentariorum in Concordiam, & Historiam Evangelicam Tomi 4.

Scriptores aliqui Historia sacra sive Ecclesiastica.

Cæsar Baronius, Congregat. Oratorii Cardinalis scripsit præclarè Historiam Ecclesiasticam universam ab Adventu Domini ad annum circiter 1200. Tomis 12. comprehensam.

Henricus Spondanus, continuavit annales Baronii Tom. 2. & ejusdem Baronii Epitomen: Item Attitulos à mundi creatione ad reparacionem in fol.

Florimondus Remondus, de Ortu & Progressu hæreses hujus sæculi.

Gilberti Genebrardi, Chronologia, in folio anno 1600.

Laurentius Surius, de vitis Sanctorum, Tom. 12. fol. anno 1618.

Sozomeni, Historia Ecclesiastica, in folio.

Thomas Cantipratanus, Miraculorum & exemplorum Lib. duo.

Ex Societate JESU, Acta Sanctorum diffusè elaboravit *Bolandus*, *Henschenius*, *Papebrochius* usque ad Majum inclusivè, Tomis 13.

Cornelius Hazard, scripsit Flandricè Historiam Ecclesiasticam præcedentis, & præsentis sæculi in Asia, America, Africa, & Europâ, Tom. 5.

Dionysii Petavii, Breviarium Historicum Nicopolitani: Opus de doctrinâ temporum adversus Scaligerum Tom. 2. Uranologium, & variorum dissertationum, Lib. 8. Rationarium temporum, sive Synopsis Historiæ ab orbe condito, usque ad annum 1626.

Heriberti Rosoveydi, Historia Ecclesiastica à Christo ad Urbanum VIII.

Jacobi Gualterii, Tabula Chronographica status Ecclesiæ à Christo nato ad an. 1614.

Jacobi Gordoni Lesmorai, Opus Chronologicum temporum memorabilium à mundi exordio ad nostra usque tempora, &c.

Jacobi Gresseri, Commentariolus de Imperatorum Regum, ac Principum Christianorum in Sedem Apostolicam munificentia.

Jacobi Galliani, Annalium Ecclesiasticorum Veteris Testamenti Tom. 6. & Epitome eorum, annalium.

Ignatii Bomplani, Historia Christianarum rerum ab ortu Christi.

Hand
ki

The
logi
D. 11
2. 5

Nicolai Talon, Historia Sacra, quae in Pentateuche continetur. Historia Sacra totius veteris Testamenti, Hist. Sacra Novi Testamenti.
Philippi Bebi, Iucinetæ Chronologia ex Bellarmino & Barono ab initio mundi usque ad annum 1628.
Thome Stephensonii, Historia sacra ab orbe condito usque ad Christi adventum.

Verbi divini Concionatores in Dominicis, Festa, &c.

Dionysii Carthusianus, in Dominicis Tomo 1. in fol.
Didacus de la Vega, Conciones Dominicales totius anni, Tom. 2. super Festa, & quadragesimales super Evangelium, & super Psalmos Pœnitentiales in 8.
Elias à S. Theresia, de Purgatorio, Tomi 2. in fol. anno 1638.
Eusebii Emiffeni, homiliae in Evangelia Dominicalia, & Quadragesimalia, in 8.
Hieronymus de la Nuzza, Discursus Evangelici, opus in duo volumina distinctum, in 4. Eiusdem quinque Tomi in Evangelia in fol.
Jacobus Marchantius, hortus Pastorum, in fol.
Joannes de Carthagera, Homiliarum Tomi 3. in 4.
Ludovicus Granatenfis, Concionum de tempore Tom. 4. in 8.
 Ex Soc. JESU. *Alphonfi Salmeronis* Sermones in parabolas Evangelicas totius anni.
Alphonfi Sanctii, Conciones per totum annum.
Claudi Texier, Conciones per Adventum, & super Dominicas.
Francisci Agnadi, Exhortationes variae: Sermones de Adventu, & Quadragesima: de Festis Christi & Deiparæ.
Guiljelmi Stanihurstii, thesaurus concionum, & de passione.
Francisci Labatæ, Apparatus Concionatorum Tom. 3. &c.
Henrici Engelgrave, Flandrob. Lux Evangelica in omnes Dominicas per annum. Coeleste pantheon, in Festa Sancti. Coeleste empyreum, in Festa per an. Tom. 2.
Jacobi Lobbetii, Quaestiones in Evangelia Dominicarum, & Fectorum per annum. Conciones quadragesimales, ejusdem.
Joannes Busans, edidit Ecclesiasticas ad Materiam utriusque, Viridarium Christianarum virtutum. Panation adversus vitia. De statibus hominum.
Joannes Eusebii Nierembergii, Homiliae catenatae ex vetustis patribus. Doctor Evangelicus. Hierome-lissa bibliotheca.
Barnaba Kearnsi Hiberni, Heliotropium, sive Conciones in Evangelia per annum.
Ioannis Osorii, Concionum Tom. 4.
Ioannis Pauli Oliva, Concionum habitatum coram variis summis Pontificibus, Tom. 4. &c.
Ioannis Rho, Conciones super Exameton. Concionum quadragesimalium Tom. 3. Orationum sacrarum supra Script. Tom. 2.
Ioannis Suffren, Conciones in Dominicis totius anni. Testamentum Patriarchæ Jacob.
Julii Mazarini, Discursus 100. in Psalmum Misere-re. Discursuum supra Gloria Patri, Tom. 1. Colossus Babylonicus, Tom. 2. Sermones super Sermonem R. P. Arfdek. Tom. II.

Domini in Monte. Praxis Concionandi, omnia Italicè.

Nicolai Caussini, Discursus 24. super mysteria Adventus.

Petri Cansii, Nota in Evangelia Dominicarum, & Fectorum. Conciones in Dominicas Adventus, & Natalem Domini, germanicè.

Petri Cottoni, sermonis de Præcipuis fidei mysteriis, & in præcipuos dies Festos totius anni, gallicè: & ex gallico latinè translati.

Affectici selecti in omni genere materiae.

Thoma à Kempis, de Imitatione Christi, libellus planè eximius.

Alberti Magni, Paradisus Animæ: & de adherendo Deo, in 12. & 8. Antverpiæ anno 1602.

Alouffius Navarinus, de delictis divini Amoris, in 12. anno 1641.

Andrea Capella, Meditationum, partes 3. in 8. anno 1607.

Antonii Molina, Instructio Sacerdotum, in 8. anno 1618.

S. Bonaventura, Speculum disciplinae, & perfectionis Religioſæ, in 12. anno 1591.

Didacus Stella, De contemptu mundi, in 8. anno 1585.

Dionysius Carthusianus, De 4. Novissimis: & varia ejusdem opuscula spiritualia, in 8. & postea in 12. Coloniae anno 1611.

Francisci de Sales, Introductio ad vitam devotam, in 12. & postea illius Opera omnia in fol. edita anno 1637.

Ioannis à Iesu Maria Carmelitæ, Opera omnia spiritualia in fol. Coloniae an. 1622.

Ioannis Maideri Episc. Ant. Meditationes Theologicae, in 8. Antverpiæ anno 1630.

Ludovici Bloſii, Ignitium divini Amoris, aliaque plura, in 8. Antverpiæ anno 1635.

Ludovici Granatenſis, Exercitia, & alia opuscula spiritualia, de devotione, Oratione, jejunio, Eleemosyna, Eucharistia, item ejusdem, Speculum vitæ humane, paradisus precum &c. in fol. Coloniae anno 1626.

Ex Societate JESU, paucos ex notioribus in singulis materiis annotato. S. Ignatii, Exercitia spiritualia: eorumque Directorium per P. Ludov. de Palma, aliosque plurimos.

Roberti Bellarmini Cardinalis Opera, De Ascensione mentis in Deum, de æterna felicitate Sanctorum, de gemitu columbæ, sive bono lachrymarum, de verbis Domini in cruce, de Officio Principis Christiani, de Arte bene moriendi, Admonitio ad Nepotem de Officio Episcopi.

Alphonfi Rodriguez, Exercitium de Pefectione, & virtutibus Christianis ac Religioſis per omnia opus absolutissimum Tomi 3. comprehensum.

Bernardi Rosignoli, Disciplina Christianæ perfectionis, de actionibus virtutum, stimulus virtutum, &c.

Caroli Scribani Flandro-Belge, Philosophus Christianus, Amor divinus, Medicus Religioſus, Superior Religioſus, Adoleſcens Prodigus, ejusdemque Meditationes, infra.

Christiani Majer, Enchiridion Industriadum pro singulis actionibus quotidianis, in 8.

Nn 2 *Guilieb*

Guilicmi Staniburfi, Quotidiana Christiani tesse-
ra, Regio mortis, veteris hominis Metamorphosis, In-
ferorum ergastulum, &c.

Hieronymi Plati, de Bono status Religiosi, opus ab-
solutissimum, Libri 3. in 4.

Jacobi Alvarez de Paz, De vita spirituali ejusque
perfectione, atque huc pertinentia fusè Libri 5.

Jacobi Lobberii, Opera moralia complura in To-
mos 7. distributa.

Joannes Eusebii Nierembergii, De arte voluntatis,
de adoratione in spiritu & veritate, Manuale Princi-
pum, de discrimine inter Temporale & æternum, alia-
que plurima diffusè deducta.

Leonardi Lessii, De statu vitæ Ideligendo, de 50. No-
minibus five attributis Dei, De bono status eorum qui
vivent Castitatem in seculo, &c.

Ludovici de Ponte, Dux spiritualis, de Christiani ho-
minis Perfectione in quovis statu, &c.

Nicolai Caussini, Aula sancta, Diarium Christiani-
num, Angelus pacis, Imperium rationis super Passio-
nes.

Nicolai Lancitii, Opera spiritualia varia Tomis 2.

Roberti Sorvelli Angli, Solatium Catholicorum in
vinculis pro fide existentium, Regulæ bonæ vitæ, Tri-
umphus mortis, Lachrymæ Magdalenzæ, &c.

Thome de Blanch, Idea perfecta Religiosorum, Bonus
dives, & bonus pauper, Directio Conjugatorum, Vi-
duarum, Bonus Scholasticus, & alia plura.

Meditationum Scriptores præcipuis. Caroli Scri-
bani, Meditationum sacrarum Tomi duo cum iconibus
in 8. pro omni statu conducentes.

Christophori Mayer, Diarium Meditationum, five
Meditationes distributz in singulos anni dies Tomi 2.
in 8. vel 12.

Eduardi Harvai, Meditationes in singulos dies per
annum, Anglicè.

Joannis Bursi, Enchiridion Meditationum in omnes
Dominicas, & in omnia Festa anni, libellus in 12. com-
modissimus.

Nicolai Avancini, Meditationes in singulos anni
dies per puncta brevia & admodum energetica, in 12.

Pauli de Barris, Meditationes in singulos anni dies
de vita Christi, & Sanctorum.

Ludovici de Ponte, Meditationum summa brevis &
accurata.

Vicentii Bruni Meditationes de vita & passio-
ne Domini: in 7. Festa D. Virginis & in Evangelia
Dominicarum per annum. Sunt & alii in vario gene-
re Affectici plurimi, sed hi ad notitiam & delectum
sufficiunt.

Scriptores Controversiarum fidei, Dogmata ab Ec-
clesia damnata, eorumque Auctores, & Concilia in
quibus singula damnantur, reperiuntur in hujus Ope-
ris Tomo 2. in fine.

*Libri Anglicè editi in præcipuis Materiis varii
generis.*

PRO singulari commodo illorum qui in tribus Re-
gnis hæresi infectis & alibi hoc tantum idiomate
utuntur, nec ullos libros difficilius quam tales scire
& adipisci valent; hic in vario genere varios præfer-
tim ex Societate quo facilius assequi potui annecten-
dos judicavi. Non enim ignoro quantum ex talium
librorum noticia usque Fides ac Pietas sincera propa-
gari & conservari solet.

Edmundus Campianus edidit Anglicè, Rationes de
cem in causa Fidei Academicis Angliæ, in 8. qua-
pius impressæ.

Robertus Personius, Directorium hominis Christi-
ani, vulgò, Resolutiones Personii: prodiit pridem Lu-
vani, Duaci, nec non Audomari, anno 1585. Item de
tribus Angliæ conversionibus, Audomari, anno 1600
in 8. & alia plura.

Eduardus Mico, edidit Ephemeridem piarum Me-
ditationum in singulos anni dies, Londini in 8. an-
no 1669.

Eduardus Worsleus, Religio formata Ratione Pro-
testantica, Religio sine Principiis Contra Doct. Sol-
linghetum &c. Antverpiæ apud Knobarium in 4. an-
no 1668. & 1672.

Antonius Hoskinus, Contra Juramentum fidelit-
atis Catholicis Angliæ propositum. Epirome Chris-
tiane perfectionis. *Thomas à Kempis*, Anglicè man-
latas, Audomari, an. 1612.

Eduardus Cossinus, transtulit Anglicè librum Rob.
Bellarmini de Arte bene monendi, Audomari in 8.
1622.

Eduardus Dansonus, Practica meditando Methodo,
Audomari in 12. anno 1614.

Franciscus Walsinghamus, Disquisitiones de rebus
Religionem pertinentibus: Et de sua ad Fidem Ca-
tholicam conversione, Audomari in 4. ann. 1674.

Franciscus Gongus, transtulit Anglicè Roberti Bel-
larmini librum, de Ascensione mentis in Deum, Lon-
dini in 8. anno 1614.

Guilielmus Barbaeus Hibernus, edidit Anglicè In-
stitutionem Methodicam de præcipuis Christianæ fidei
mysteriis. Idem auctor est libri celeberrimi, Janua Li-
guarum.

Petrus Talbotus, Archiep. Dublinensis in Hib. de
natura Fidei & Hæresis, Antverpiæ anno 1677. Polito-
rum Cathedrisimus, ibidem. De nullitate Ecclesiæ An-
glicanæ Protestanticæ, &c. Bruxellis an. 1678.

Guilielmus Malonius Hibernus, edidit Anglicè Re-
plicam contra responsionem Usheri pro Antiquitate
dogmatum Fidei Romanæ, Duaci in 4. an. 1608.

Guilielmus Wrightus, transtulit Anglicè, Libellum
P. Leonardi Lessii, Quæ Fides & Religio capessenda.
Et plura ex Controversiis Jac. Gordoni, & Martini Bo-
ciani, Audomari in 8. 1614.

Henricus Fishmon Hibernus, scripsit Anglicè, Con-
solatoriam ad afflictos Catholicos. Tractatum de
Missâ: & Lib. 2. contra Riderum Ministrum in He-
bernia, anno 1612.

Henricus Garnetus, scripsit, de Christiana renova-
tione, aliosque Tractatus sacros.

Henricus Harcottus, Epitome Historiæ gentis An-
golorum Ven. Bedæ, Londini an. 1658.

Henricus Morus, Manuale Meditationum P. Tho-
mæ Villacastini Audomari, an. 1618. Transtulit etiam
opus præstantissimum P. Hieronymi Plati de Bono sta-
tus Religiosi, Rothomagi, anno 1622.

Jacobus Munfordus, Admonitio pro Viris ut orent
pro defunctis, Audomari in 12. anno 1641. Quæstio
Quæstionum, five, de Judice Controversiarum Fidei
Gandavi in 4. anno 1658.

Joannes Falconerius, Vita B. Virginis. Vita Bar-
næ. Vita S. Wenefredæ, & S. Catharinæ Succizæ, An-
Audomari, in 18. anno 1655.

Joannes Floydus, Deus & Rex contra Novatores Audomari, an. 1620. Verbum consolationis ad Catholicos ibidem in 4. anno 1623. Summa totalis de salute in Romana Ecclesia, contra N. apostatam. Audomari in 4. an. 1639. aliaque. Transtulit etiam Anglicè, Meditationes S. Augustini, ibid. & Antonii Molinae librum de Sacrificio Missæ, ibidem in 16.

Joannes Perseus, sive, Fisherus, Tractatus de Fide, Londini anno 1600. & Audomari auctior in 8. an. 1614. aliaque.

Joannes Spenserus, de sacra Scriptura perperam ab hæreticis hujus temporis intellecta, Antverpiæ in 8. an. 1655. Quæ sita 36. Ministris hæreticis in Anglia proposita, in 8. Item, Aut Deus, aut nihil, contra Atheos, Londini in 8.

Laurentius Anterdonius, Funiculus triplex, quo Fidei capita demonstrantur ex Scriptura, Patribus, & ipsorum Protestantium expositione, Audomari in 4. an. 1614. Progenies, sive, origo Catholicorum & Protestantium quoad antiquitatem Rothomagi in 4. anno 1625.

Laurentius Worhintonus, transtulit Anglicè, Meditationes P. Francisci Costeri de vita & passione Christi, Duaci, an. 1616.

Michael Walpoleus, Tractatus de subjectione Principum Deo & Ecclesie. Et, Admonitio ad Catholicos Angliæ circa Edictum Jacobi Regis, Audomari in 4. an. 1610. Transtulit Anglicè libros Boëtii de consolatione Philosophiæ, Londini in 8. an. 1609. Et vitam S. Ignatii ex Hispanico, Audomari in 12. anno 1617. & 1620.

Richardus Ashbaeus, De felici & infelici statu animarum in Purgatorio, & modo eas juvandi, Londini in 8. anno 1663.

Richardus Gibbonus, vertit Anglicè ex Hispan. Regulam bene vivendi Ludovici Granatenfis, in 8. Et ex Latino Compendium Meditationum Vincentii Brunii, in 8. &c.

Sylvestri Norisius, edidit Anglicè. Antidotum Controversiarum contra Sectarios, Audomari anno 1618. Et, Duceum Fidei contra Sectarios, Londini in 4. anno 1621.

Thomas Priscus, vertit Anglicè, Historiam Laurentianam P. Horatii Turfellini, Audomari in 8. an. 1608.

Thomas Worhintonus, Anchora doctrinæ Christianæ, Tomi 2. Et, Annotationes ad Vetus Testamentum, Duaci an. 1609.

Thomas Wisfeldius, Meditationes de signis veræ Ecclesiæ Christianæ, Londini in 8. an. 1655.

Notandum, aliquos ex his Scriptoribus tantum per litteras initiales aut aliter nomen suum in libris expressisse.

Oratores & Poeta varii ex præcipuis Antiquis & Modernis in vario genere.

Hos quoque prioribus apponendos judicavi pro commodo singulari & delectu Virorum Apostolicorum, qui istorum notitiam (dam usus occurrit) in promptu non habent.

Marci Tulli Ciceronis orationum Volumina tria, ejusdem libri de officiis, de amicitia, & de senectute. *Quinti Curtii* Historia Alexandri Magni, item, *Livii* Historia.

P. Cassini S. J. Palatium Eloquentiæ. Novus Candidatus Rhetoricæ Auctore Francisco *Pomey*. Ant. *Mureti* Orationes.

P. Petronii, Orationes variae ac præstantes. *Quintiliani* declamationes oratoriæ.

P. Perpiniani, Orationes. *Rhetoricæ Hæntini*. Annæ *Senecæ* actiones oratoriæ, ejusdem libri de Ira, de Consolatione, de Clementia.

P. Orosius, de gloria. **POETÆ**, *Publii Virgilio Maronis*, *Eneidos* Libri 12. *Eclogæ*, &c.

Publii Ovidii Nasonis, *Metamorphosis* heroicæ: *Libri Tristium*, *Epistolæ* *Heiodum*, de *Ponto*, &c. *Elegiæ*.

Claudius de *Raptu Proserpinæ*, & variis aliis. *Horatii Flacci*, *Odæ* & *Satyrae*. Annæ *Senecæ*, *Tragediæ*. *Juvenalis*, *Satyrae*. *Tibullus* *Catullus*, *Propertius* antiqui, scripserunt *Elegias* valde singulares.

Gastar Barlaeus, scripsit *Horica* varia, Item *Elegiæ* sacra, & prophana, & *Miscellanea*.

Jacobus Wallius, S. J. *Flandro-Belga* scripsit *paraphrases* *Horatianas*, & *Olivampacis*, & *lyrica*, &c.

Sidronius Hofchius, ibidem S. J. *Elegias* &c. *Guilielmus Beccanus*, ibidem *Idyllia* &c.

Renarus Rapius, Gallus recens, De cultu hortorum & *Eclogæ*.

P. Lotichii, *Elegiæ*, & *Eclogæ*. *Ruæus*, scripsit *tragedias* & *panegyres*.

Tragediæ *Patrum* selectæ extant in duobus *Tomulis*. *Hermannus Hugo*, S. J. *Pia desideria*, parvo libello carmine eleganti.

Constantii Pulcharelli, *Carminum* varii generis, & materiae *Libri* 5.

Carolus Warnæus, de *raptu Mauresano* S. *Ignatii*, heroicè in 8.

Epigrammatum *P. Boulogni* *Libri* 3. *Epigrammata* *Joannis Oenii* *Angli*.

Epigrammatum *Bidermanni*, S. J. *libellus*. *Barclai*, *Heinsii* &c. *Poëmatum* singularium *libelli* varii.

Andrea Fruis, S. J. *Epigrammata* in *Hæreticos*; *Plures* alii in *vario* genere.